

Barnkonsekvensanalys

Stödmaterial till fördjupad bedömning av barnets bästa

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Barnkonsekvensanalys

Stödmaterial till fördjupad bedömning av barnets bästa

Upplysningar om innehållet:

Marie Lundin Karphammar, marie.lundin.karphammar@skr.se

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2023

ISBN: 978-91-8047-154-1

Illustration: SKR:s bildbank

Produktion: Advant

Förord

I samband med att FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) blev lag den 1 januari 2020 genomfördes en översyn av hur svensk lagstiftning och praxis förhöll sig till barnkonventionen¹ och en vägledning kring hur barnkonventionen skulle tolkas som lag presenterades.² En slutsats från dessa är att principen om barnets bästa är juridiskt viktig, allmänt känd men svår att få till i praktiken. En juridisk barnrättspraxis börjar etablera sig och det är numera välkänt att alla verksamheter inom kommuner och regioner ska utgå från ett barnrättsperspektiv i alla frågor som rör barn. I takt med ökad kunskap efterfrågas också behov av praktiskt stöd.

SKR har i många år arbetat för att öka kunskapen om ett barnrättsperspektiv inom offentlig verksamhet och har länge gett stöd åt implementeringen av barnkonventionen på olika sätt. I takt med en ökad förståelse av barnkonventionens lagkrav har kommuner och regioner signalerat om behovet av ett stöd för djupare utredningar av barnets bästa som möjliggör ett mer barnrättsbaserat beslutsfattande. Det finns ett intresse för en rättssäker bedömningsmodell där tillvägagångssättet är transparent och redovisas på ett tydligt sätt. Beslut ska innehålla en motivering där det ska framgå vilka aspekter beslutsfattaren har ansett vara relevanta i bedömningen och hur dessa har vägts mot varandra.

Detta fördjupningsmaterial är ett av SKR:s sätt att svara upp mot behovet av praktisk kunskap vid en fördjupad bedömning av barnets bästa och ska ses som ett komplement till tidigare stödmaterial.³ Materialet är utvecklat i samverkan med Region Kronoberg.

Not. 1   SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt.

Not. 2   Ds 2019:23 Vägledningen vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Not. 3   Prövning av barnets bästa – Ett verktyg för styrning och ledning, 2018, <https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/provningavbarnetsbasta.65398.html>.

En bedömning av barnets bästa kan även kallas barnkonsekvensanalys eller prövning av barnets bästa. Rent praktiskt är det inte alltid enkelt att svara på vad barnets bästa är i ett specifikt ärende. I sådana situationer behöver vi undersöka och pröva konsekvenser för det enskilda barnet eller gruppen barnen genom att göra en bedömning av barnets bästa som går på djupet. En fördjupad bedömning är särskilt viktig i beslut som kräver en långsiktig planering och kan ibland förutsätta samverkan med olika aktörer för att kunna lösa våra gemensamma välfärdsutmaningar.

Det är SKR:s förhoppning att detta stödmaterial ska underlätta och möjliggöra djupare analyser av barnets bästa i beslut och åtgärder som rör barn.

Stockholm i maj 2023

Helén Lundkvist Nymansson
Sektionschef, SKR

Sveriges Kommuner och Regioner

Innehåll

9	Kapitel 1. Inledning
12	1.1 Viktiga begrepp
15	Kapitel 2. Lagstiftning och rättspraxis
15	2.1 Tolkning och tillämpning av barnkonventionen
18	2.2 Rättspraxis
19	2.3 Laglighetsprövning av beslut i nämnd, styrelse och fullmäktige
23	Kapitel 3. Vad innebär lagkravet kring barnets bästa?
23	3.1 Syftet med en bedömning av barnets bästa
24	3.2 Vad betyder "i första hand beaktas"?
25	3.3 När ska en bedömning av barnets bästa göras?
26	3.4 Hur omfattande ska en bedömning av barnets bästa vara?
28	3.5 En enkel bedömning av barnets bästa kan vara tillräckligt
31	Kapitel 4. En fördjupad bedömning av barnets bästa i 4 steg
35	Kapitel 5. A. Förberedande ställningstagande
35	A.1 Identifiera frågan och omfattningen av ärendet/åtgärden/beslutet
36	A.2 Vilka barn berörs?
37	A.3 Information till barnet/barn
38	A.4 Vad ska barnet/barnen ha åsikter om?
38	A.5 Vilka barn ska bidra med sina åsikter?
39	A.6 Hur och när ska barnets/barnens åsikter inhämtas?
44	A.7 Samtycke kring barns delaktighet
47	A.8 Hur och när ska beslutet återkopplas till barnet eller barnen?

49	Kapitel 6. B. Inhämtning av information
50	B.1 Barnkonventionen, annan lagstiftning, myndighetsföreskrifter och relevanta styrdokument
54	B.2 Aktuell forskning, evidens, statistik, praxis och verksamhetserfarenhet
54	B.3 Barnets/barnens åsikter samt mognadsbedömning
56	B.4 Andra aktörers åsikter
56	B.5 Eventuell samverkan med andra aktörer
59	Kapitel 7. C. Analys och bedömning
60	C.1 Beskriv barnets rättigheter i frågan
61	C.2 Beskriv insamlad information
62	C.3 Beskriv om det finns mer än ett handlingsalternativ
62	C.4 Beskriv mognadsbedömningen samt barnets/barnens åsikter
65	C.5 Analysera och bedöm vad som är barnets bästa
67	C.6 Identifiera möjliga intressekonflikter
68	C.7 Beskriv bästa möjliga lösning och eventuella kompensatoriska åtgärder
69	C.8 Beskriv om och hur olika aktörer kan samverka
71	Kapitel 8. D. Förslag till beslut
71	D.1 Sammanfatta förslaget till beslut
72	D.2 Återkoppling till barnet/barnen
72	D.3 Uppföljning av beslutet
73	D.4 Överklagande
75	Kapitel 9. Avslutande reflektioner

77	Bilaga 1. Checklista för fördjupad bedömning av barnets bästa
77	Förberedande ställningstagande
77	Inledning och förberedelser
78	Inhämtning av information
78	Analys och bedömning
79	Förslag till beslut
80	Bilaga 2. Källförteckning och fördjupningsmaterial
81	Övriga källor och fördjupningsmaterial
82	För mer information om bedömning av barnets bästa

Inledning

Denna handbok vänder sig till tjänstepersoner inom offentlig förvaltning som har som uppdrag att utreda barnets bästa. Den kan användas som ett stöd för att komplettera interna arbetsmetoder för bedömning av barnets bästa för att förtydliga hur en fördjupad bedömning kan göras.

Principen om barnets bästa enligt barnkonventionen finns transformerad⁴ i vår lagstiftning och finns nämnd i en rad lagar, till exempel skollagen, socialtjänstlagen, LVU, LSS, föräldrabalken, hälso- och sjukvårdslagen, patientlagen, tandvårdslagen, utlänningslagen och lagen om särskild företrädare för barn.⁵ När principen om barnets bästa inte finns transformerad i en lag, till exempel plan- och bygglagen, gäller barnkonventionen direkt i beslut som berör barn.

Varje verksamhet behöver därför dels bedöma vilka beslut som kräver en bedömning av barnets bästa, dels hur omfattande denna prövning ska vara. Detta stödmaterial är främst till för de beslut där en fördjupad bedömning är relevant.

Not. 4 Transformering innebär att nationella lagar ändras och anpassas till konventionens bestämmelse.

Not. 5 1 kap 10 § skollagen (2010:800), 1 kap 2 § socialtjänstlagen (2001:453), 1 § 5 st. LVU (lagen (1990:453) om särskilda bestämmelser om vård av unga), 6a§ LSS (lagen 1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 6 kap 2 a § föräldrabalken, 5 kap 6 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), 1 kap 8 § patientlagen (2014:821), 3 § 3 st. tandvårdslagen (185:125), 1 kap 10 § utlänningslagen (2005:716), 1 § 2 st. lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

När barnkonventionen blev lag förtydligades de offentliga aktörernas ansvar att utgå från ett barnrättsperspektiv. Barnkonventionen är numera en del av svensk rätt. En tanke med inkorporeringen av artiklarna 1–42 som lag är att tydliggöra att konventionens rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som berör barn.⁶

Enligt rättspraxis är det klargjort att artikel 3.1 om barnets bästa gäller i frågor som rör ett enskilt barn eller grupper av barn, dvs artikel 3.1 gäller direkt i domar och beslut.⁷ Flera utredningar har dock visat på att offentliga aktörer brister i sitt uppdrag att göra bedömningar av barnets bästa.⁸ Barnkonventionen är aktuell för att förtydliga barnrättsperspektivet i olika bedömningar av barnets bästa.⁹ En utmaning för offentliga aktörer och våra domstolar är att finna former för att säkerställa att barnets rättigheter blir tillgodosedda. Det kan till exempel handla om frågor som berör ett enskilt barns eller en grupp barns vård, insatser eller annat stöd men även gällande frågor som berör en enhet, avdelning eller kommun/region på en övergripande nivå. Detta material kan vara ett stöd i utvecklingsresan för olika aktörer. För ytterligare inspiration finns exempel på genomförda barnkonsekvensanalyser från olika kommuner och regioner på SKR:s hemsida.¹⁰

En bedömning av barnets bästa innebär att göra en helhetsbedömning om vad som är den bästa möjliga lösningen för barnet eller olika grupper av barn. Det finns inget färdigt facit som kan användas för att avgöra vad som alltid är barnets bästa utan det handlar om att göra en bedömning i varje enskilt beslut utifrån det eller de barn som berörs.

Not. 6 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter p. 18; Högsta domstolen Ö 4545-21 2021-12-15, Försvärighetsbedömningen och barnkonventionen p. 9; prop. 2017/18: Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 186 s. 74 och 86.

Not. 7 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter p. 21; Kammarätten i Stockholm 5626-21, 2022-04-07 s. 9; Kammarätten i Stockholm 5211-21, 2022-04-07 s. 6.

Not. 8 SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag s. 20 f.; SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt s. 58 f.

Not. 9 Jmf. Högsta domstolen Ö 4545-21, 2021-12-15, Försvärighetsbedömningen och Barnkonventionen p. 9 -14; Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter p. 18-24; Justitieombudsmannen Dnr. 822-2022, 2022-06-28.

Not. 10 <https://skr.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamlikhet/barnets-rattigheter/barnkonsekvensanalys.878.html>.

Beslutsfattare behöver ha ett tillräckligt underlag för att ha förutsättningar att kunna bedöma vad som är barnets bästa. Alla relevanta faktorer behöver identifieras och synliggöras. Information och fakta som är relevant i det specifika fallet behöver samlas in, verifieras och analyseras. Barnets åsikter, åsikter från personer som står barnet nära eller har kontakt med barnet dagligen, samt bidrag från civilsamhället, experter, relevanta myndigheter, akademisk forskning och dokumenterad erfarenhet är sådan information som kan vara viktig att beakta. Ett tydligt underlag säkerställer ett transparent tillvägagångssätt och ett rättssäkert förfarande. Bedömningen behöver innehålla en motivering där det framgår vilka aspekter som beslutsfattaren ansett vara relevanta och hur dessa har vägts mot varandra.¹¹

Enligt förvaltningslagen¹² ska ett ärende handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Det är därför viktigt att en bedömning av barnets bästa/barnkonsekvensanalyser inte görs mer omfattande än vad som krävs för att kunna göra en bedömning av barnets bästa. En enklare bedömning kan ibland vara tillräcklig. Hur omfattande bedömningen/ barnkonsekvensanalysen blir beror på hur mycket frågan berör barnet, grupper av barn eller barn i allmänhet samt hur mycket information som är relevant att samla in. Detta stödmaterial är tänkt att användas i de situationer där en fördjupad bedömning av barnets bästa ska genomföras. När man har kunskap om hur en fördjupad bedömning kan gå tillväga är det lättare att avgöra om en enklare bedömning är tillräcklig. En enklare bedömning innebär en kortare analys och bedömning som inte involverar många aktörer och där frågan inte är komplex. Kommuner och regioner behöver inom varje sakområde identifiera vad som är ett tillräckligt beslutsunderlag i deras bedömningar av barnets bästa.

En förutsättning för att kunna genomföra en bedömning av barnets bästa utifrån detta fördjupningsmaterial är att det finns en grundkunskap om barnkonventionens innehåll och syfte. Sådan kunskap kan inhämtas från till exempel SKR och Barnombudsmannen.

Not. 11 32 § förvaltningslagen (2017:900).

Not. 12 9 § förvaltningslagen (2017:900).

1.1 Viktiga begrepp

Innan vi går vidare i vad en fördjupad bedömning av barnets bästa kan innehålla är det betydelsefullt att klargöra viktiga begrepp som behöver förstås för att kunna förverkliga barnkonventionen.

- › **Barnsynen** i barnkonventionen är att barnet betraktas som en rättighetsbärare och ska ses som en kompetent och självständig individ så långt det är möjligt. Alla aktörer runt barnet har som uppdrag att se till att barnets rättigheter tillgodoses. En utgångspunkt i barnkonventionen är att familjen är den grundläggande och naturliga enheten för ett barn.¹³ Föräldrar eller andra vårdnadshavare har i först hand ansvaret för barns överlevnad och utveckling och ska se till barnets bästa. Samtidigt har offentliga aktörer det yttersta ansvaret för ett barns överlevnad och utveckling och för att barnet ges det skydd och stöd som det behöver.¹⁴

FN:s Barnrättskommitté formulerar att barnets bästa förutsätter en barnsyn som placerar barnet och dess rättigheter i centrum:

En fullständig tillämpning av begreppet barnets bästa förutsätter ett rättighetsbaserat synsätt, och att alla aktörer engageras för att säkra barnets fysiska, psykologiska, moraliska och andliga integritet som en helhet, samt befästa barnets mänskliga värdighet.¹⁵

Not. 13 Barnkonventionens inledning (Preamble).

Not. 14 Artikel 3.2, 6, 9, 19, 20, 23,26,27, 32-37, 38 och 39 i barnkonventionen.

Not. 15 FN:s Barnrättskommitté, Allmänna kommentar nr. 14, 2014, p.5.

- › **Barnkompetens** omfattar den formella kunskap som inhämtats genom utbildning, erfarenhetsbaserad kunskap och yrkeserfarenhet genom kontakt med barn samt kompetens och erfarenheter från att själv ha varit barn, ha egna barn eller barnbarn.
- › **Barnperspektiv** innebär att vuxna, utifrån sin barnkompetens, tänker sig in i barns situation, funderar över hur besluten påverkar barn och vad som egentligen blir bäst för dem.
- › **Barnets perspektiv** bygger på att barn är unika och självständiga individer med egna synsätt och uppfattningar. Den vuxne försöker förstå barnets perspektiv genom bland annat att efterfråga barnets perspektiv, lyssna och iaktta barnet.
- › **Barnrättsperspektiv** handlar om att säkerställa att barnets rättigheter i beslut och åtgärder blir tillgodosedda. Det innebär ett erkännande av barn som rättighetsbärare och som ett självständigt rättssubjekt så långt det är möjligt.¹⁶

Not. 16 Barnrättsperspektiv beskrivs i prop. 2009/10:232 och i prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 95. Jmf. även Barns rätt, Anna Singer, Lustus Förlag AB, 2017, s. 13 f.

Lagstiftning och rättspraxis

Barnkonventionen

Artikel 3.1: Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

2.1 Tolkning och tillämpning av barnkonventionen

Det är viktigt att som utgångspunkt tillämpa den nationella lagstiftning som är aktuell för respektive verksamhet. Barnkonventionen är ett verktyg för att säkerställa barnets rättigheter och att bedömningen av barnets bästa genomförs på ett tydligt sätt.¹⁷ Med ett barnrättsperspektiv synliggörs barns rättigheter, vilket kompletterar befintlig lagstiftning.

Not. 17 JO dnr. 822-2022, s. 11 ff.

När Barnkonventionen blev lag den 1 januari 2020¹⁸ medförde det att artikel 3.1 om barnets bästa kan användas direkt i beslut inom kommuner och regioner samt i domar inom rättsväsendet. Regeringen har i propositionen om inkorporering av barnkonventionen ansett att det bör överlämnas till domstol och andra rättstillämpande organ att inom befintliga rättsliga ramar bedöma om en bestämmelse är direkt tillämplig eller inte.¹⁹ Artikel 3.1 i Barnkonventionen är en sådan bestämmelse som i praxis har ansetts direkt tillämplig. Principen om barnets bästa är grundläggande i barnkonventionen och övriga artiklar i konventionen ska läsas i ljuset av den principen.²⁰ Att artikel 3.1 är direkt tillämplig innebär bland annat att om ett beslut inte uppfyller kraven i artikel 3.1 kan det upphävas med stöd av 13 kap 8 § kommunallagen. (Se vidare under punkt 2.3).

Barnets bästa är väl transformerad i annan lagstiftning (till exempel skollagen, socialtjänstlagen, LVU, LSS, föräldrabalken, hälso- och sjukvårdslagen, patientlagen, tandvårdslagen, utlänningslagen och lagen om särskild företrädare för barn)²¹ vilket innebär att svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med innebörden av artikel 3.1 i barnkonventionen med några få undantag.²² Det finns lagstiftning där barnets bästa inte är transformerad, till exempel i plan- och bygglagen och miljölagstiftningen. Här gäller artikel 3.1 i barnkonventionen men frågan är när barn påverkas i den omfattning att en bedömning av barnets bästa ska göras. Se vidare kapitel 3.3.

Det har framkommit av bland annat barnkonventionsutredningen att det finns brister både i tolkning och tillämpning av barnkonventionen och i bedömningar av barnets bästa i annan lagstiftning.²³

Not. 18 Lagen (2018:1197) om Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter.

Not. 19 Prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 89.

Not. 20 Högsta domstolen Ö 1020 - 20, 2020-10-19, Utgångspunkter p. 21, Kammarrätten i Stockholm 5211-21, 2022-04-07 s. 6; Nytt juridiskt arkiv (NJA) 2020 s. 761.

Not. 21 1 kap 10 § skollagen (2010:800), 1 kap 2 § socialtjänstlagen (2001:453), 1 § 5 st. LVU (lagen (1990:453) om särskilda bestämmelser om vård av unga), 6a § LSS (lagen 1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 6 kap 2 a § föräldrabalken, 5 kap 6 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), 1 kap 8 § patientlagen (2014:821), 3 § 3 st. tandvårdslagen (185:125), 1 kap 10 § utlänningslagen (2005:716), 1 § 2 st. lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

Not. 22 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt s. 254.

Not. 23 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt s. 57 ff.

Barnkonventionsutredningen ansåg att en ökad kunskap kring den verksamhetspecifika lagstiftningen skulle kunna bidra till en ökad kunskap om hur barnkonventionen ska tolkas och tillämpas i relation till den egna verksamheten.²⁴ Justitieombudsmannen (JO) har i olika referat och i en undersökning också visat på vilka brister som finns vid bedömningar av barnets bästa.²⁵

Barnkonventionsutredningen **Barnkonventionen och svensk rätt**²⁶, (SOU 2020:63), är ett stöd i hur barnkonventionen ska tolkas samt hur den ska tolkas i förhållande till annan lagstiftning.

FN:s barnrättskommitté granskar hur världens länder lever upp till kraven i barnkonventionen. De tar även fram allmänna kommentarer som kan underlätta tolkningen av barnets rättigheter. Dessa är inte juridiskt bindande rättskällor men kan användas som stöd för hur barnkonventionen ska tolkas.²⁷ De allmänna kommentarerna finns att läsa på Barnombudsmannens hemsida.²⁸ Detta stödmaterial har inkluderat information från de allmänna kommentarerna nr. 12 och 14.

Regeringskansliet har tagit fram en vägledning²⁹ som beskriver hur FN:s konvention om barnets rättigheter ska tolkas och tillämpas. Barnkonventionsutredningen (Barnkonventionen och svensk rätt SOU 2020:63) har tolkat barnkonventionen utifrån detta dokument.

En tanke med inkorporeringen av artiklarna 1–42 som lag har varit att stärka barnets rättigheter och att tydliggöra att konventionens rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som rör barn.³⁰ Vid tolkning av barnkonventionen kan vi ta stöd från Svensk offentlig utredning (SOU) 2020:63 **Barnkonventionen och svensk rätt**, en svensk statlig utredning tillsatt av regeringen samt av rättspraxis.

Not. 24 SOU 2020:63 **Barnkonventionen och svensk rätt**, s. 57.

Not. 25 JO dnr. 822-2022, JO dnr. 9119-2019, 30/6 2020; dnr. 2230-2019, 21/9 2021; dnr. 1598-2020, 17/11 2021; dnr. 2856-2020, 14/1 2022.

Not. 26 SOU 2020:63 **Barnkonventionen och svensk rätt**.

Not. 27 Prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 91, Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, s. 7 ff.

Not. 28 <https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/>.

Not. 29 Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter Ds 2019:23.

Not. 30 Prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 74 och 86.

2.2 Rättspraxis

Rättspraxis har i flera domar tydliggjort att barnkonventionen numera är en del av svensk rätt (för fördjupad information se gärna fotnoterna). Högsta domstolen har uttalat att principen om barnets bästa är grundläggande och att övriga artiklar i barnkonventionen ska läsas i ljuset av den principen. Artikel 3 har en självständig betydelse i alla beslut som rör barn eller grupper av barn.³¹ Artikel 3.1 rör alla beslut som direkt eller indirekt rör barn och begreppet ”åtgärder som rör barn” ska ges en vid betydelse.³² Barnkonventionens artikel 3.1 ställer krav på att barnets bästa ska beaktas. I det ligger att effekterna av ett beslut måste utredas och bedömas samt att beslutsprocessen måste innehålla en utvärdering av de positiva och negativa konsekvenser som beslutet kan få för det eller de barn som berörs av beslutet.³³

Bedömningen och fastställandet av barnets bästa kräver ett rättssäkert förfarande. Beslutsmotiveringen ska visa hur barnets bästa har beaktats och utifrån vilka faktorer bedömningen gjorts. Det ska också framgå vilka avvägningar som gjorts mellan barnets bästa och andra intressen.³⁴

Rättspraxis visar att när den valda lösningen inte överensstämmer med barnets bästa måste även skälen till detta klargöras för att visa att barnets bästa har bedömts och i första hand beaktats trots resultatet. Resonemanget måste på ett trovärdigt sätt visa varför barnets bästa inte vägde tyngre än övriga hänsyn. Om beslutet inte stämmer med barnets åsikter bör anledningen till detta också tydligt anges.³⁵

Kammarrätten visar dock att det inte alltid går att fastslå om ett beslut är förenligt med barnets bästa. Ett beslut kan innebära såväl negativa som positiva konsekvenser för ett barn. Ett beslut som rör flera barn eller barn i allmänhet kan vara positivt för några barn men negativt för andra.

Not. 31 Högsta domstolen Ö 1020, 2020-10-19-20, Utgångspunkter p. 21; NJA 2020 s. 761 p. 9ff.

Not. 32 SOU 202:63 s. 187; Kammarrätten i Stockholm 5211-21, 2022-04-07, s. 7.

Not. 33 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter p.22, Kammarrätten i Stockholm 5211-21, 2 022-04-07, s. 8; SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 192.

Not. 34 Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p.4.1 Barnkonventionen och principen om barnets bästa.

Not. 35 Prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 96, Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p. 4.1 Barnkonventionen och principen om barnets bästa.; SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 193 .

Det innebär att det inte alltid är möjligt att fastställa vad som är barnets bästa och det finns inte krav på en formell process enligt barnkonventionen.³⁶ Det måste finnas ett tillräckligt beslutsunderlag för att kunna ge beslutsfattaren förutsättningar att kunna beakta barnets bästa. Konsekvenserna av ett beslut måste bland annat framgå i beslutsunderlaget.³⁷

Vidare konstaterar Kammarrätten att artikel 3.1 har nära koppling till artikel 12 om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och att höras. Artikel 3 handlar om att förverkliga barnets bästa och artikel 12 om tillvägagångssättet för att lyssna till barnets eller barnens åsikter och beakta dem. Detta kan enligt artikel 12.2 göras direkt eller genom företrädare eller genom ett lämpligt organ och gäller i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som gäller barn.³⁸

Detta fördjupningsmaterial har tagit hänsyn till den rättspraxis som hittills utvecklats. Rättspraxis utvecklas hela tiden, så var uppmärksam på vad som händer inom ditt område.

2.3 Laglighetsprövning av beslut i nämnd, styrelse och fullmäktige

Artikel 3.1 i Barnkonventionen är en sådan bestämmelse som i praxis har ansetts direkt tillämplig.³⁹ Det innebär bland annat att om ett allmänt beslut i en kommun eller region strider mot artikel 3.1 kan det upphävas med stöd av 13 kap. 8 § kommunallagen.⁴⁰

Det innebär i princip att beslut som rör barn, fattade av nämnder, styrelser eller fullmäktige i kommun eller region ska ha gjort en bedömning av barnets bästa enligt lagkrav. Om sådan bedömning saknas kan beslutet överklagas utifrån kommunallagen

Not. 36 Kammarrätten 5211-21, 2022-04-07, s. 8 f.

Not. 37 Kammarrätten 5211-21, 2022-04-07, s. 8 f.

Not. 38 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s.183 och 187, Kammarrätten i Stockholm 5626-21, 2022-04-07, s. 10 ff.

Not. 39 Detta gäller såvida inte särskilda överklagandebestämmelser finns som exempelvis i socialtjänstlagen 16 kap 3§. Se till exempel NJA 2020 s. 761 och Högsta domstolen Ö 4545-21, 21-12-15.

Not. 40 Kammarrätten i Stockholm 5211-21, 22-04-07, s. 6.

13 kap 8 § kommunallagen 2017:725

Ett överklagat beslut ska upphävas, om

1. det inte har kommit till på lagligt sätt,
2. beslutet rör något som inte är en angelägenhet för kommunen eller regionen,
3. det organ som har fattat beslutet inte har haft rätt att göra det, eller
4. beslutet annars strider mot lag eller annan författning.

Laglighetsprövning - Vem som får överklaga

13 kap. 1 §: Varje medlem av en kommun eller en region har rätt att få lagligheten av kommunens eller regionens beslut prövad genom att överklaga beslutet till förvaltningsrätten.

Lagligheten av en gemensam nämnds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de samverkande kommunerna och regionerna.

Lagligheten av ett kommunalförbunds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de kommuner eller regioner som ingår i kommunalförbundet samt av förbundsmedlemmarna.
Lag (2019:835).

Vilka beslut som får överklagas

13 kap. 2 §: Följande beslut får överklagas:

1. beslut av fullmäktige eller den beslutande församlingen i ett kommunalförbund,
2. beslut av en nämnd eller ett partssammansatt organ, om beslutet inte är av rent förberedande eller rent verkställande art,
3. beslut av förbundsstyrelsen eller en annan nämnd eller ett partssammansatt organ i ett kommunalförbund, om beslutet inte är av rent förberedande eller rent verkställande art, och
4. sådana beslut av revisorerna som avses i 12 kap. 11 §.

Kammarrätten har under 2022 prövat två fall⁴¹ som överklagats utifrån en laglighetsprövning angående brister i bedömning av barnets bästa, se ovan i avsnitt 2.2.

Rättsfallen handlar om organisationsförändringar i särskolan och grundskolan. I båda fallen har föräldrar överklagat kommunernas beslut utifrån laglighetsprövning och åberopat att besluten strider mot barnkonventionen. Kammarrätten fann i båda fallen att kommunernas beslut inte stred mot Barnkonventionen. I båda fallen fann Kammarrätten att artikel 3.1 i Barnkonventionen var uppfylld då nämnderna hade fått tillgång till ett sådant underlag att de haft förutsättningar att kunna beakta de berörda barnens bästa inför besluten och att barnen hade fått komma till tals genom skolan och i det andra fallet genom vårdnadshavare, lärare och elevassistenter.

Not. 41 Kammarrätten i Stockholm 5211-21 och 5626-21, 2022-04-07.

Vad innebär lagkravet kring barnets bästa?

Artikel 3.1 i lagen (2018:1197) om FN:s konventionen om barnets rättigheter (Barnkonventionen) säger att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En bedömning av barnets bästa är ett underlag för beslut som fattas i frågor som direkt eller indirekt rör ett barn, en grupp barn eller barn i allmänhet. Artikel 3.1 är en grundprincip och är vägledande vid uttolkningen av övriga bestämmelser i barnkonventionen. I en bedömning av barnets bästa bör ingå att ta hänsyn till grundprinciperna i artiklarna 2, 3, 6 och 12 samt barnkonventionen i sin helhet.

3.1 Syftet med en bedömning av barnets bästa

Syftet med att bedöma barnets bästa i en fråga är att utifrån en helhetsbedömning komma fram till det bästa möjliga beslutet för barnet eller barnen. Detta kan sedan vägas mot andra hänsyn och intressen. Barnets bästa ska väga tungt, men har ingen egen utslagskraft. Enligt barnkonventionen är det till exempel möjligt att vid en intressekonflikt komma fram till att andra intressen än barnets bästa måste väga tyngst⁴² (varpå man kan överväga kompensande åtgärder för att beslutet ändå ska bli bra för barn). Det kan även vara så att annan lagstiftning kan ge barnet ett starkare skydd än barnkonventionen, som till exempel i socialtjänstlagen⁴³, föräldrabalken⁴⁴

Not. 42 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter s. 7 ff.; Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p.6.1; Högsta domstolen Ö 4545-21, 2021-12-15, Försvärighetsbedömningen och Barnkonventionen p. 9-14.

Not. 43 1 kap. 2 § 2 st. socialtjänstlagen (2001:453).

Not. 44 6 kap. 2a§ föräldrabalken.

och lagen om vård av unga⁴⁵, där barnets bästa är avgörande. Det är därför viktigt att ha en kunskap om både barnkonventionen och om annan aktuell lagstiftning i frågan när en bedömning av barnets bästa ska göras. Genom att använda barnkonventionens artiklar tillsammans med annan aktuell reglering i frågan förtydligas barnets rättigheter, vilket bidrar till transparens och rättssäkerhet. Genom ett barnrättsperspektiv kan barnets rättigheter säkerställas.

3.2 Vad betyder "i första hand beaktas"?

När det i artikel 3.1 står att vi **i första hand ska beakta vad som bedöms vara barnets bästa** betyder det inte att barnets bästa alltid behöver vara utslagsgivande, eftersom andra intressen kan ha samma eller större betydelse. Av artikel 3.1 i Barnkonventionen följer att barnets bästa ska balanseras gentemot andra intressen och rättigheter.⁴⁶ **I första hand beakta** betyder istället att **innan** vi kan fatta ett beslut måste vi göra en analys och identifiera vad som är barnets bästa och **sedan** ställa detta gentemot andra relevanta avvägningar i beslutet. Även om en avvägning kan göras i förhållande till andra intressen, ska vad som bedöms vara barnets bästa alltid beaktas som ett centralt och tungt vägande intresse. Intresseavvägningen ska inte göras schablonmässigt, utan tyngden i de motstående intressena får uppskattas från fall till fall utifrån hur situationen ser ut.⁴⁷

Det kan också röra flera barn eller grupper av barns olika intressen, till exempel vid prioriteringar där flera bedömningar av barnets bästa kan behöva göras och vägas mot varandra och andra intressen.⁴⁸ Om inte barnets bästa blir utslagsgivande behöver det motstående intresset vara legitimt, viktigt och proportionerligt.⁴⁹ När det gäller beslut som rör ett barn eller grupper av barn har dock Kammarrätten uttalat att i en bedömning av barnets bästa är det inte alltid möjligt att fastställa precis vad som är barnets bästa.⁵⁰ Ett beslut som rör flera barn eller barn i allmänhet kan

Not. 45 1 § 5 st. lagen (1990:453) om särskilda bestämmelser om vård av unga.

Not. 46 Högsta domstolen Ö 4545-21, 2021-12-15, Försvärighetsbedömningen och Barnkonventionen p. 12.

Not. 47 Högsta domstolen Ö 4545-21, 2021-12-15, Försvärighetsbedömningen och Barnkonventionen p. 9 ff.

Not. 48 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14 p. 39.

Not. 49 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter s. 7 ff.; Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p. 6.1 ff.

Not. 50 Kammarrätten 5626-21, 2022-04-07, s. 12.

vara positivt för några barn men negativt för andra. Ett beslut kan innebära såväl negativa som positiva konsekvenser för ett barn och ska redovisas även om det inte går att fastställa barnets bästa.

3.3 När ska en bedömning av barnets bästa göras?

FN:s barnrättskommitté anger att i enlighet med artikel 3.1 i barnkonventionen ska barnets bästa i första hand bedömas och beaktas vid alla åtgärder och beslut som rör barn direkt eller indirekt. En bedömning av barnets bästa ska göras vid genomförandeåtgärder, enskilda beslut, beslut av aktörer som erbjuder tjänster som berör barn samt i framtagandet av riktlinjer för åtgärder. Med genomförandeåtgärder avses alla faser i arbetet med lagar, policyer, strategier, program, planer, budgetar och riktlinjer. Överksamhet och underlåtenhet att agera är också ”åtgärder” till exempel när sociala myndigheter underlåter att agera.⁵¹

Var gränsen går när frågan inte berör barn, får vi bevaka genom rättspraxis. Det finns uttalande från Kammarrätten där domstolen hänvisar till Barnrättskommitténs uttalande att **begreppet åtgärder som rör barn** ska ges en vid betydelse.⁵² Om det bedöms att åtgärden eller beslutet inte berör barn, bör därför detta dokumenteras, för att förtydliga att ett ställningstagande har gjorts.

Barnets bästa finns inte transformerat i till exempel plan- och bygglagen och miljölagstiftningen och därför gäller artikel 3.1 i barnkonventionen direkt. Inom dessa sakområden är det oklart var gränsen går när barn påverkas i den omfattning att en bedömning av barnets bästa behöver upprättas. När frågan handlar om att bygga exempelvis en skolgård, en skola, fritidsanläggning eller cykelvägar är det givet att detta berör barn. I andra frågor som berör medborgare i allmänhet inräknas naturligtvis barn. Det är dock inte görligt i praktiken att i alla frågor som berör medborgare upprätta en särskild konsekvensanalys gällande barn. En bedömning behöver därför göras i vilket omfattning barn påverkas särskilt. Var gränsen går behöver utvecklas i rättspraxis.

Not. 51 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 10, 14, 17, 18, 20 och 31.

Not. 52 Kammarrätten i Stockholm, 5211-21, 2022-04-07; SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 187.

Se avsnitt 2.3 för mer information om överklagningsbara beslut i nämnd, styrelse och fullmäktige i kommun och region. Det är upp till varje verksamhet att besluta i vilka frågor en bedömning av barnets bästa ska ske, samt i vilken omfattning, baserat på de lagkrav som finns på myndighetsutövandet.

3.4 Hur omfattande ska en bedömning av barnets bästa vara?

Omfattningen av bedömningen av barnets bästa beror på hur mycket åtgärden eller beslutet påverkar barnet/barnen och vad frågan handlar om. I vissa situationer är frågan självklar, i andra situationer, till exempel vid större utredningar, kan man först behöva lägga tid på att definiera vad frågan är för att därefter kunna avgränsa omfattningen av bedömningen av barnets bästa.

Omfattningen av bedömningen avgörs huvudsakligen av vad som är ett tillräckligt relevant beslutsunderlag. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att det är tydligt vilket underlag som ligger till grund för bedömningen och vilka överväganden som lett fram till ett visst beslut. För rättssäkerheten är det viktigt att beslutet grundas på en tillförlitlig utredning, som ges den omfattning som krävs för att den ska kunna leda till ett avgörande som är juridiskt hållbart.

Vad som är barnets bästa måste därför avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av förhållandena i de enskilda fallen, både när det gäller barn som individer, grupper av barn och barn i allmänhet. **Begreppet barnets bästa** är komplext och flexibelt och behöver därför justeras och definieras utifrån det berörda barnets eller de berörda barnens specifika situation, men hänsyn tagen till personliga sammanhang, specifika omständigheter och behov. I en bedömning av barnets bästa ska hänsyn tas till alla de rättigheter som ett barn har enligt barnkonventionen och som är relevanta i sammanhanget. Utifrån en samlad bedömning kan barnets bästa beaktas och bedömas med allt från en enkel till en fördjupad bedömning av barnets bästa.

I SOU 2020:63 samt FN:s barnrättskommitté framgår det att för kunna göra en bedömning krävs att alla relevanta faktorer som behövs har identifierats, konkretiserats och viktats i förhållande till varandra. Information och fakta som är relevant i det specifika fallet ska samlas in, verifieras och analyseras. Barnets åsikter, åsikter från personer som står barnet nära

eller har återkommande kontakt med barnet, bidrag från civilsamhället, experter, relevanta myndigheter, akademisk forskning och dokumenterad erfarenhet är sådan information som kan vara viktig.⁵³

Det framgår även att tillämpningen av artikel 3.1 innebär att beslutsfattaren först bedömer och fastställer barnets bästa bland annat utifrån de rättigheter i barnkonventionen som är relevanta i frågan och den information och fakta som insamlats. Beslutsprocessen måste innehålla en utvärdering av vilka eventuella positiva och negativa konsekvenser det aktuella beslutet kan få för det eller de barn som berörs. Om det finns fler intressen gör beslutsfattaren en avvägning mellan barnets bästa och andra intressen. I denna bedömning ska barnets bästa vara ett tungt vägande intresse. Om beslutet inte stämmer med barnets bästa eller det inte stämmer överens med barnets åsikter ska skälen till detta klargöras.⁵⁴ Det är viktigt att det i bedömningen framgår vad som är barnets bästa både på kort och lång sikt.⁵⁵

Enligt FN:s barnrättskommitté behöver dock inte varje åtgärd som indirekt rör ett barn eller grupper av barn alltid omfatta en formell process men det behöver klargöras i varje enskild fråga huruvida åtgärden rör barnet eller barnen för att kunna värdera åtgärdens inverkan på barnet eller barnen.⁵⁶ En enklare bedömning kan vara tillräckligt om åtgärden enbart påverkar barnet eller barnen i begränsad utsträckning, eller i beslut där det är uppenbart vad som är barnets bästa. Varje åtgärd behöver inte heller innebära en formell process när det gäller bedömning och fastställande av barnets bästa som görs kontinuerligt i det vardagliga arbetet som rör barn. Det är dock viktigt att identifiera när bedömningarna ska dokumenteras för att kunna ge insyn i de avväganden som beslutet grundats på.

Omfattningen av bedömningen av barnets bästa påverkas också av på vilket sätt barn och ungas delaktighet genomförs. Se mer information i avsnitt A.4–A.6.

Not. 53 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 46, 47, 92 och 99 samt SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 193 ff.

Not. 54 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 97.

Not. 55 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 16 och 80–83.

Not. 56 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 18–20.

3.5 En enkel bedömning av barnets bästa kan vara tillräckligt

Det är viktigt att verksamheten identifierar i vilka situationer en bedömning av barnets bästa bör göras, samt omfattningen av en sådan bedömning. I en del beslut där åtgärden enbart påverkar barnet eller barnen i begränsad utsträckning, eller i beslut där det är uppenbart vad som är barnets bästa, kan det räcka med en enklare bedömning av barnets bästa. En enklare bedömning av barnets bästa kan behöva dokumenteras för att visa på att en sådan bedömning genomförts och för att skapa möjlighet till insyn och förståelse i beslutsprocessen. Det kan också handla om åtgärder i det vardagliga arbetet där det inte krävs en formell skriftlig bedömning av barnets bästa.

I en enklare bedömning av barnets bästa enligt artikel 3.1 är det till fördel att identifiera vilka artiklar som är aktuella i ärendet. Grundprinciperna i artikel 2 (förbud mot diskriminering), 6 (rätt till liv, överlevnad och goda förutsättningar för barnets utveckling) samt 12 (rätt till delaktighet och inflytande) är alltid relevanta i en enkel bedömning.

Notera att det vid prövning av vissa ärenden kan det finnas ett uttryckligt skyndsamhetskrav i författning eller att handläggaren med hänsyn till ärendets karaktär skyndsamt kan behöva ta ställning till ett ärende. Enligt 9 § förvaltningslagen ska ett ärende handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. I sådana situationer är fördjupade bedömningar av barnets bästa inte optimala.

En fördjupad bedömning av barnets bästa i fyra steg

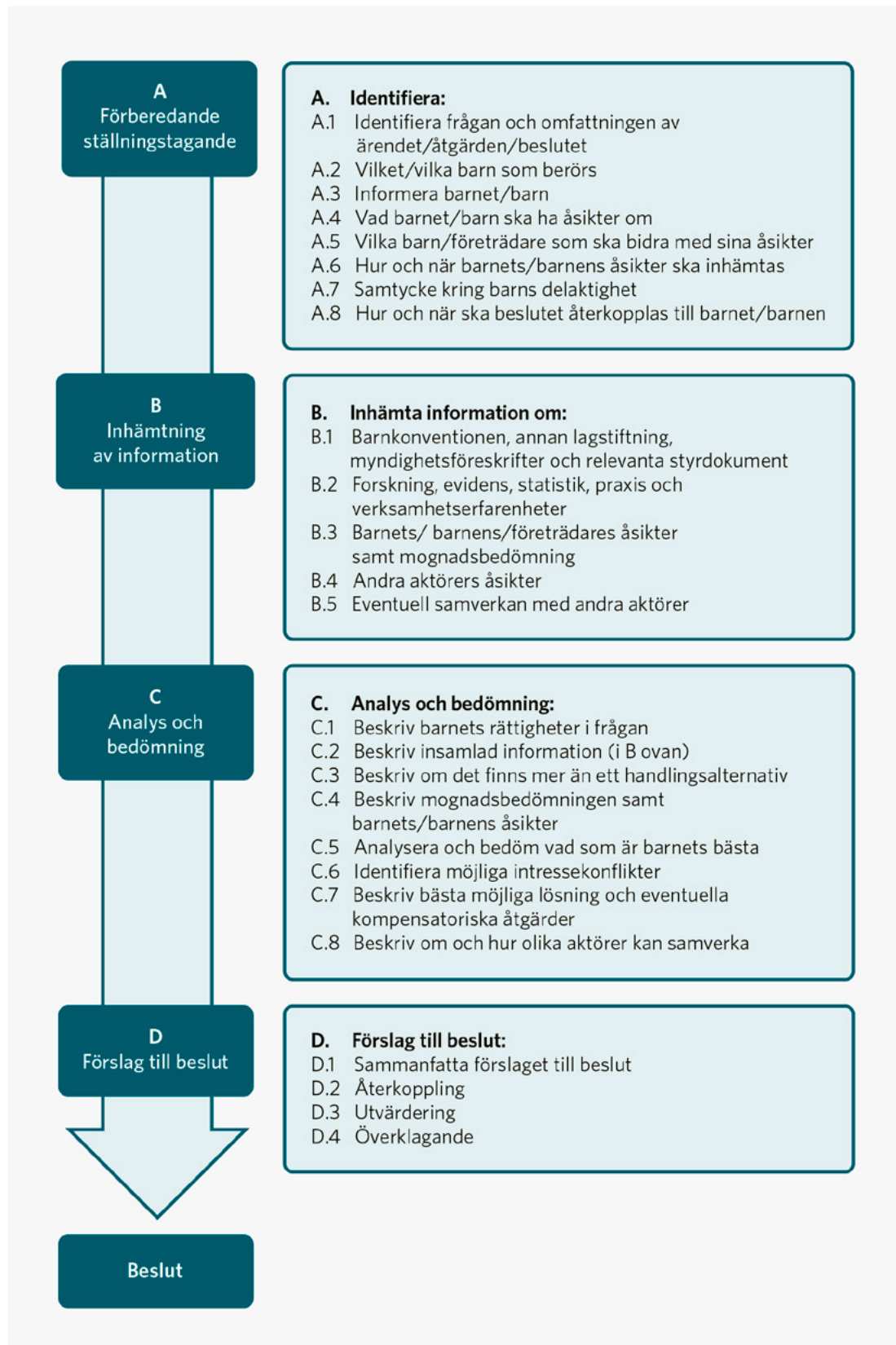
I detta kapitel beskrivs hur en fördjupad bedömning av barnets bästa kan genomföras. En bedömning av barnets bästa kan även kallas barnkonsekvensanalys eller prövning av barnets bästa. Alla steg i processen enligt nedan behöver inte vara relevanta i varje enskilt fall utan kan variera både vad gäller innehåll, betydelse och beroende på omständigheterna.

Bedömningen av barnets bästa enligt denna modell sker i fyra steg:

- › I det första steget tas förberedande ställningstagande där frågan och omfattningen av ärendet definieras.
- › I det andra steget görs en inhämtning av relevant information och fakta för att få ett underlag till bedömningen av barnets bästa.
- › I tredje steget genomförs en analys och bedömning baserat på den inhämtade informationen.
- › I det avslutande fjärde steget ges förslag på hur barnets bästa kan tillgodoses i beslutet.

Figur 1: En fördjupad bedömning i fyra steg

A. Förberedande ställningstagande

A.1 Identifiera frågan och omfattningen av ärendet/åtgärden/beslutet

I en del ärenden, åtgärder eller beslut är det tydligt definierat vad det är som ska bedömas utifrån barnets bästa. Det kan till exempel röra frågor om vårdnad, beslut om LVU⁵⁷, individuella vårdinsatser, stadsutveckling, innehåll i en kulturplan eller organisationsförändringar som påverkar barn.

I andra ärenden, åtgärder eller beslut är det inte lika tydligt vilken fråga som ska bedömas utifrån barnets bästa. Då är det viktigt att definiera frågan för att skapa förutsättningar och avgränsningar till bedömningen av barnets bästa.

Det finns inget facit på hur omfattande en bedömning av barnets bästa ska vara. Det är istället varje ärende/åtgärd/beslut som avgör vad som är tillräckligt med information för att en bedömning av barnets bästa ska vara möjlig (se avsnitt 3.4).

Om det inte redan framgår av verksamhetens rutiner kan det även behöva klargöras:

- › anledningen till utredningen
- › vem som har beslutat att bedömningen av barnets bästa/barnkonsekvensanalysen ska göras
- › bakgrund och nulägesbeskrivning
- › vilka som ska genomföra barnkonsekvensanalysen

Not. 57 Lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga.

- › tidsramar
- › vem som ska fatta beslutet
- › vilka som eventuellt behöver informeras om att en bedömning av barnets bästa görs
- › om och hur återkoppling till berörda barn ska ske

När vi tar fram rutiner för bedömningar av barnets bästa i beslutsprocesser för nämnder, styrelser och fullmäktige behöver vi utifrån lagkravet skapa rimligt tidsutrymme för dialog med barn.

A.2 Vilka barn berörs?

Varje barn, grupper av barn eller barn i allmänhet har rätt att få sitt bästa bedömt och beaktat. Det är viktigt att tidigt i processen identifiera vilket eller vilka barn som omfattas av beslutet.

- › Berör frågan **ett enskilt barn**? Det kan till exempel gälla frågor inom socialtjänsten, förskolan, skolan eller inom hälso- och sjukvården, där barnet kan beröras direkt eller indirekt. Barnet kan även beröras som anhörig. Det kan även finnas andra barn, exempelvis syskon, att ta hänsyn till i frågan.
- › Berör frågan **en grupp eller grupper av barn**? Då behöver målgruppen eller målgrupperna identifieras. Det kan till exempel gälla en viss grupp barn på en förskola, till exempel barn som är födda ett visst år, barn som tillhör en viss vårdcentral, barn i ett visst bostadsområde, barn som utövar en viss sport, barn med en viss sjukdom eller socioekonomiskt utsatta barn.
- › Berör frågan **barn i allmänhet**? Avgränsningen kan göras utifrån geografiskt område eller inom en kommun eller region. Frågan kan till exempel beröra barn i hela kommunen, i länet, i regionen, i landet eller inom en förvaltning eller avdelning.

Barn är inte en homogen grupp och de barn som berörs bör återspegla mångfalden i den grupp av befolkningen som är aktuell, till exempel gällande kön, ålder, etnicitet, funktionsnedsättning, utsatta barn och så vidare. Det är viktigt att identifiera grupper av barn som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda. Skulle sådana grupper ha identifierats kan vi behöva särskilt bedöma dessa barns rättigheter i relation till den aktuella frågan.

Barnet kan även beröras indirekt till exempel i ärenden om ekonomiskt bistånd eller som anhörig inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen har i sin handbok om ekonomiskt bistånd uttryckt att om barn involveras i samtal om familjens ekonomi behöver syftet med samtalet vara tydligt.⁵⁸ Huvudregeln i dessa sammanhang är att barnets perspektiv istället tas in genom andra vuxna som känner barnet.

Det är först när vi har definierat vilket eller vilka barn som berörs av beslutet som vi kan förstå vilken information som är relevant att inhämta inför bedömningen av barnets bästa.

A.3 Information till barnet/barn

Enligt artikel 12 har barnet rätt till delaktighet och inflytande i förhållande till barnets ålder och mognad. Barnets rätt enligt artikel 12 att få möjlighet till information och ska ges möjlighet att framföra sina åsikter stärker barnrättsperspektivet. Rätten till information förtydligas och förstärks i socialtjänstlagen, LVU, skollagen, föräldrabalken, utlänningslagen, LSS, patientlagen och tandvårdslagen.⁵⁹ Dessa lagar kan påverka hur information från och till barnet/barnen ska ges respektive inhämtas. När det saknas reglering gällande barnets rätt till delaktighet och inflytande i den lagstiftning som styr ens verksamhet gäller artikel 12 i barnkonventionen.

Barnet har rätt att avstå från att utöva sin rättighet att bli hörd men för att ge barnet möjligheter att välja behöver vi även ge information om:

- › vad det är vi vill inhämta barnets åsikter om
- › vilka valmöjligheter som finns
- › vilka beslut som kan komma att fattas
- › vilka konsekvenser beslutet kan få.

Not. 58 Socialstyrelsen, 2021, Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten.

Not. 59 11 kap 10 § Socialtjänstlagen (2001:453), 36 § lagen (1990:453) om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), 1 kap 10 § skollagen (2020:800), 4 kap skollagen (2010:800), 6 kap 2 b föräldrabalken (FB), 1 kap 11 § utlänningslagen (2005:716), 8 § 2 st. lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), 4 kap 3 § patientlagen (2014:821), 3a 2 st. tandvårdslagen (1985:125).

I utredningar som gäller ett enskilt barn är det viktigt att bedöma om barnet behöver få fortlöpande information under utredningens gång. Detta ger barnet bättre förutsättningar till en reell delaktighet.

A.4 Vad ska barnet/barnen ha åsikter om?

För att kunna gå vidare i våra förberedelser till själva bedömningen av barnets bästa behöver vi identifiera vad barnet/barnen ska ha åsikter om. Barn är experter på att vara just barn och på sin egen livssituation. Att se barn som kompetenta och självständiga är en förutsättning för att kunna göra barn delaktiga så långt det är möjligt.

De frågor vi inhämtar barnens åsikter kring måste ha relevans i deras liv så att de har möjlighet att dra nytta av sina tidigare erfarenheter, kunskap och färdigheter. För att kunna identifiera vad barn ska bidra med kan vi behöva definiera syftet med att göra barn delaktiga. Handlar det om att få barnets/barnens synpunkter på behov i deras vardag, förslag på lösningar, hjälp med att analysera, prioritera eller besluta? Överväg att involvera barn både kring vilka frågor som är relevanta samt hur barn uppfattar frågornas utformning.

Genom att tidigt definiera vad vi vill inhämta barns perspektiv på kan vi undvika att hamna i tidsbrist som begränsar barnets möjlighet rätt till delaktighet i de frågor som rör barnet.

A.5 Vilka barn ska bidra med sina åsikter?

Barn har rätt att höras antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ (artikel 12.2). Om frågan rör en grupp barn kan det vara relevant att beakta mångfalden i den grupp av befolkningen som är aktuell, till exempel gällande kön, ålder, etnicitet, funktionsnedsättning, utsatta barn och så vidare.

Enligt SOU 2020:63 samt FN:s Barnrättskommitté är det viktigt att vi använder oss av företrädare, till exempel vårdnadshavare till spädbarn, mycket små barn eller barn med funktionsnedsättning som inte själva

kan svara på alla frågor, för att säkerställa att vårdnadshavarna förstår att de företräder barnets perspektiv och inte sitt eget. Lämpliga organ kan vara elevråd, ungdomsråd, intresseföreningar eller brukarorganisationer och även här behöver företrädarna ha kunskap om att de företräder andra barn och inte sina egna intressen.⁶⁰

A.6 Hur och när ska barnets/barnens åsikter inhämtas?

För att kunna tillgodose barnets rätt att vara delaktiga i beslut som rör dem är det viktigt att tidigt planera inhämtandet av deras åsikter. Detta gäller oavsett om vi inhämtar barns åsikter genom ny dialog med barnet/barn, genom företrädare eller utifrån redan existerande åsiktsinhämtningar.

Det kan redan finnas relevant information från barn utifrån egen tidigare informationsinhämtning, relevanta rapporter, studier eller forskning på lokal, regional eller nationell nivå. Informationen ska vara aktuell och användbar i relation till det vi definierat i A.3 ovan. Det kan finnas temarapporter och årsrapporter som redovisar barns åsikter, till exempel från Barnombudsmannen, MUCF, Rädda Barnen, BRIS, Maskrosbarn och Ecpat. Det kan även finnas relevanta sammanställningar av barns åsikter från kommuner och regioner samt andra föreningar, organisationer och myndigheter.

Om relevant information enligt ovan saknas kan ny informationsinhämtning med ett enskilt barn, ett par barn eller en referensgrupp med barn eller med företrädare eller annat organ behövas.

Vid beslut som rör enskilda barn kan det handla om att träffa barnet vid en viss tidpunkt eller vid återkommande tillfällen i utredningen av barnets bästa. Det är av största vikt att det finns tillräckligt med tid i processen för att ge rimliga förutsättningar att inhämta barns åsikter samt bearbeta dessa inför beslut. Ibland behöver en relation skapas till barnet för att ge bästa förutsättningar för barnet att uttrycka sina åsikter.

Finns det många aktörer eller utredningar involverade kan eventuellt en överenskommelse ske om vem som ska samtala med barnet, så att barnet slipper att samtala med många personer.

Not. 60 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, p. 36 och 37 samt SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 541 ff.

I situationer där det finns ett uttryckligt skyndsamhetskrav i författning är det inte alltid möjligt att göra en fördjupad utredning av barnets bästa. Hänsyn bör tas till ärendets karaktär när handläggare skyndsamt behöver ta ställning i ett ärende för att se om barnets/barnens åsikter ska inhämtas. (Fotnot 9 § förvaltningslagen (2017:900)).

Metod för dialog med barn

De tjänstepersoner som ska inhämta information från barn behöver beredskap, kunskap, färdigheter och stöd för att genomföra barns delaktighet på ett barnanpassat sätt. De behöver till exempel ha kunskap om vilka metoder som lämpar sig för olika frågor och hur dessa metoder kan anpassas utifrån barns olika förutsättningar.

För att ge barnet bästa möjligheter att få uttrycka sina åsikter behöver vi lära oss metoder och de kommunikationsverktyg som behövs utifrån barnets förmåga. Enligt SOU 2020:63 och FN:s barnrättskommittéet finns det ingen nedre åldersgräns i barnkonventionen för när ett barn ska få komma till tals och bli lyssnat till. Även yngre barn behöver få möjlighet att uttrycka sig, anpassat till deras ålder och mognad. Ickeverbalt kommunikation som lek, kroppsspråk, ansiktsuttryck samt teckningar och målningar ska också respekteras. Ju äldre och mognare barnen är, desto fler och större beslut kan barnen vara delaktiga i.⁶¹

Socialstyrelsen har tagit fram ett stödmaterial Samtal med barn riktat till socialtjänsten, hälso- och sjukvård och tandvård, som dock med fördel kan användas även inom andra områden.⁶² Det finns även stöd till att genomföra samtal och intervjuer med barn på bland annat hemsidorna hos SKR⁶³, Unicef⁶⁴ och Myndigheten för delaktighet⁶⁵. Dialogguiden från SKR innehåller flertalet metoder för delaktighet som kan användas för att inspirera och vägleda vad som är lämpligast utifrån den aktuella situationen.⁶⁶

Not. 61 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 536; FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, p. 21, 85 och 100.

Not. 62 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2018-11-14.pdf>.

Not. 63 SKR, Dialogguiden - exempel och metoder för dialog <https://skr.se/skr/demokrati-ledningstyrning/medborgardialogsamverkan/medborgardialog/exempelmetoder-dialogguiden.667.html>.

Not. 64 UNICEF, Handbok för barns delaktighet och inflytande, 2021.

Not. 65 www.mfd.se.

Not. 66 www.dialogguiden.se.

Det finns många sätt att involvera barn och unga på. Beroende av var vi är i processen, samt vad vi vill ha ut av barnens delaktighet, får vi välja den dialogmetod som passar bäst i sammanhanget. Vanliga former av delaktigheter inkluderar:

Enkäter: Det finns många olika enkätverktyg att använda sig av och barn kan svara på pappersenkäter, webbenkäter eller kortare undersökningar via appar. Det finns olika alternativ på frågor, exempelvis fasta svarsalternativ att välja mellan, värderingssvar på en skala, samt öppna svar där barn skriver fritt utan styrning. Det är viktigt att låta barn i målgruppen läsa igenom enkäten i utvecklingsfasen för att bidra med sina perspektiv på hur frågorna kan formuleras för att bli tydliga för barn.

Intervjuer/samtal: Många använder sig av individuella intervjuer/samtal och gruppintervjuer/ fokusgruppssamtal med barn. Dessa intervjuer kan innehålla slutna (kvantitativa) frågor eller öppna (kvalitativa) frågor, och är oftast en blandning av både slutna och öppna frågor.

Barn- och ungdomsråd/elevråd: Många verksamheter har någon form av barn- och ungdomsråd /elevråd som kan användas som remissinstans för att få synpunkter på till exempel inom- och utomhusmiljön. En del råd består av barn med egna erfarenheter av verksamheten, andra av barn och unga som närstående, medan ytterligare andra är knutna till elevråd i skolor eller patientföreningar.

Barnronder och trygghetsvandringar: Dessa utgår från att barn går runt och upplever den fysiska miljön, tar del av skyltning och information samt navigerar i lokalerna. Deras synpunkter noteras och används som en del av verksamhetsutvecklingen.

Konsultationsmöten: Det finns olika sorters konsultationsmöten med barn och unga. Gemensamt är att det finns någon eller några frågor där barns och ungas åsikter efterfrågas. En allmän eller riktad inbjudan går ut och de barn och unga som är intresserade deltar vid mötet med sina åsikter. Konsultationsmöten är ofta enstaka möten och bygger inte på att barn och unga har intresse av mer kontinuerlig delaktighet, som är fallet vid barn- och ungdomsråd.

Samråd med föreningar: En del tar hjälp av patientföreningar, brukarföreningar, idrottsföreningar, kulturföreningar eller föreningar som till exempel för att komma åt barns och ungas åsikter. Föreningarna kan skicka vidare enkäter och mötesinbjudan där barn får bidra med sina egna åsikter direkt. I en del fall är det föreningen som svarar för barnens räkning. Utmaningen är att skilja på barns och ungas åsikter från det som endast handlar om förmedlande av föreningens allmänna åsikter.

Barnkartor i GIS: Detta är en metod som tar till vara på barns kunskaper om sin närmiljö och gör dessa tillgängliga för fysisk samhällsplanering. Detta görs genom att låta barn kartera sina upplevelser och preferenser gällande sin utemiljö i ett enkätverktyg.

Digitala verktyg: Ett annat sätt är att använda digitala verktyg för att inhämta barns åsikter. Exempelvis digitala enkäter eller det digitala spelet Minecraft (som är en app i fysisk planering) samt VR-presentationer av framtidsscenarioer där barns spontana åsikter kan bidra till fortsatt utveckling.

Lekvärdesfaktor: Denna metod kan användas som ett planeringsverktyg för att inventera kvalitet och utvecklingsbehov i befintliga utemiljöer. Metoden används för att undersöka förutsättningar för förskolebarns lek och rörelse och främja deras utveckling genom tillräckligt stora och omväxlande utomhusmiljöer.

Pyselstationer och kreativa aktiviteter: Genom att låta barn illustrera eller samkreativa illustrationer (teckningar, datoranimeringar, modeller) ges de möjligheter att bidra på andra sätt än genom traditionella samtal eller enkäter.

Skissande workshop: Med hjälp av en person som kan skissa (exempelvis landskapsarkitekt/pedagog/ bildlärare) kan barns åsikter fångas i skisser som illustrerar förslagen. Om många förslag har inkommit kan barn därefter rangordna vilka förslag de tycker bäst om.

Förbereda inför dialog med gruppen barn

När det gäller delaktighet och inflytande för barn som grupp behöver vi förbereda barnen och förklara vad det är vi önskar deras åsikter om eller synpunkter på. Val av metod för att inhämta barnens åsikter avgör på vilket sätt vi bäst förbereder och informerar barnen. Om det handlar om ett fysiskt möte behöver vi säkerställa en trygg miljö som möjliggör för alla barns rätt att få uttrycka sina åsikter.

När vi planerar för hur vi ska inhämta barns åsikter genom fysiska möten behöver vi förbereda:

- › vilken information barnet behöver få för att förstå frågan
- › vilken miljö vi ska möta barnet i
- › vem som ska möta barnet/barnen
- › vilken metod vi ska använda
- › när vi ska inhämta åsikterna (med hänsyn till barnets livssituation)
- › hur vi återkopplar till barnet/barnen.

Förbereda barnet på hörandet/delaktigheten

När det gäller beslut som rör ett enskilt barn behöver vi förbereda barnet innan genom att informera hur, när och var hörandet/delaktigheten genomförs och vilka som kommer att delta. Det är även viktigt att tillhandahålla en trygg miljö som gör det möjligt för barnet att utöva sin rätt att bli hörd.

Enligt SOU 2020:63 och FN:s barnrättskommitté ska själva hörandet hellre ske som ett samtal än som en ensidig utfrågning.⁶⁷ Delaktigheten kan även ske genom att barnet till exempel svarar på skriftliga frågor eller görs delaktiga på andra lämpliga sätt utifrån barnets ålder, mognad och förmåga.

Enligt FN:s barnrättskommitté måste vi också tänka på att vi kan behöva skydda barnet i processer som är känsliga till exempel där barnet varit offer för brott. Vi ska inte intervjua barnet oftare än nödvändigt för att undvika att skada barnet eller att barnet utsätts för påtryckningar. När det gäller grupper av barn, till exempel syskon, kan det krävas anpassning utifrån barns olika bakgrunder och förutsättningar. Inget barn får diskrimineras i rätten att få möjlighet att delta.⁶⁸

Ju större påverkan beslutet får i barnets liv, desto viktigare att beakta barnets åsikter i beslutet.

Not. 67 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, p. 11, 16, 25, 40 och 85 samt SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 534 ff.

Not. 68 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, p. 21,22 och 85 och SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 538.

A.7 Samtycke kring barns delaktighet

Det är vårdnadshavarna som har ansvaret för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov blir tillgodosedda.⁶⁹ Ett barns vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Därvid ska vårdnadshavaren i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.⁷⁰ Denna lagstiftning stämmer överens med artikel 5 och 18 i barnkonventionen, som reglerar föräldrarnas rättigheter och skyldigheter.

Om barnets personliga förhållanden berörs behöver vi därför överväga om ett samtycke behöver inhämtas innan barnet eller barnen görs delaktiga. Detta blir framförallt aktuellt i myndighetsutövning inom socialtjänsten, familjerätten och hälso- och sjukvård.⁷¹ Vårdnadshavaren kan motsätta sig att barnet görs delaktigt. Det finns då lagar som reglerar att samtal med barnet kan göras utan vårdnadshavarens samtycke.⁷²

Huvudprincipen är dock att barnet har självbestämmanderätt om barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs. Begreppet mognad är inte definierat vare sig i barnkonventionen eller i annan lagstiftning. Det är vedertaget att begreppet mognad handlar om förmågan att förstå och bedöma vilka konsekvenser den aktuella frågan medför.⁷³ Det är viktigt att i detta sammanhang försöka bedöma barnets mognad. Socialstyrelsen har ett material som kan vara ett kunskapsstöd i hur mognaden kan bedömas utifrån ålder och mognad.⁷⁴

Not. 69 6 kap 2 § Föräldrabalken.

Not. 70 6 kap 11 § Föräldrabalken.

Not. 71 Till exempel 36 § Lagen om vård av unga (LVU); SoL 11 kap. 10 §; 3 och 4 kap. Patientlagen (2014:821).

Not. 72 11 kap 10 § 3 st. Socialtjänstlagen, 6 kap 20a § Föräldrabalken, 5 och 33 §§ Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) och 23 kap 10 § Rättegångsbalken (RB), 4 kap 1 § Patientlagen (2014:821) Enligt rättspraxis har en skolkurator inte möjlighet att samtala med barn under låg- och mellanstadiet utan vårdnadshavarens samtycke. Därefter föreligger informationskyldighet för kuratorn om det bedöms att vårdnadshavaren behöver få veta information för att vårdnadshavaren ska kunna ta sitt ansvar för barnet enligt Föräldrabalken 6 kap. 11 §. Det kan finnas sekretess gentemot vårdnadshavaren om 1. Det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren, eller 2. Det annars anges i 12 kap. 3§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Not. 73 I förarbetena till LVU anges att begreppet mognad handlar om förmågan att förstå och bedöma vilka konsekvenser den aktuella frågan medför. (Prop. 2012/13:10 s.39).

Not. 74 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2015-12-22.pdf>.

Enligt juridisk litteratur (doktrin) bör bestämmelserätten begränsas i den utsträckning det är motiverat med hänvisning till det skydd som barn har rätt till på grund av sin begränsade livserfarenhet. Inskränkningarna får dock inte gå längre än vad som är motiverat av behovet att skydda dem mot att utnyttjas och mot följderna av oförståndiga rättshandlingar.⁷⁵ Respekten för barn som rättssubjekt innebär att barn bör ges möjlighet att fatta beslut för egen del och inskränkningar i denna rätt bör ske enbart för att skydda barnet mot beslut som kan leda till att barnets möjligheter att utvecklas i framtiden begränsas.⁷⁶

Om det rör grupper av barn görs en bedömning av ålder och mognad samlat på hela gruppen barn, och i vilken utsträckning frågorna rör barnens personliga förhållanden. När den berörda gruppen barn inte bedöms ha ålder och mognad för att själva kunna fatta beslut om sitt deltagande eller när vårdnadshavaren behöver involveras, ska vi inhämta samtycke från vårdnadshavare.

Om vi inte får samtycke för att samtala med ett enskilt barn beskrivs i SOU 2020:63 att behöver barnets perspektiv så långt det är möjligt behöver klarläggas på annat sätt, till exempel genom företrädare där barnets vårdnadshavare, närstående, advokat, socialarbetare eller annan yrkesperson med god kännedom om barnets situation förmedlar barnets inställning. Det är viktigt att företrädaren har tillräcklig kunskap om och förståelse för olika aspekter av beslutsprocessen och är medveten om att hen enbart företräder barnets intressen och inte andra personers, institutioners eller organs intressen.⁷⁷

När barn som närstående berörs indirekt av ett beslut, och det finns ett tydligt syfte med att inhämta barns åsikter direkt, kan vi göra dem delaktiga med samtycke från vårdnadshavare (se avsnitt A.3 för mer information).

Även om samtycke från vårdnadshavare inte krävs kan vi behöva överväga om information till vårdnadshavare ska ges. Detta beror på om vårdnadshavare behöver ha informationen för att kunna uppfylla sitt ansvar som vårdnadshavare.

Not. 75 Anna Singer, *Barnets bästa*, Norstedts juridik, 2019, s. 335.

Not. 76 John Eekelaar, *The Interest of the Child and the child's Wishes*, 2017, s. 42-61.

Not. 77 SOU 2020:63 *Barnkonventionen och svensk rätt*, s. 542 f.

Företrädare och ställföreträdare

En företrädare enligt artikel 12.2 i barnkonventionen kan vara en förälder, advokat eller annan person som t.ex. en socialarbetare eller skolpersonal.⁷⁸ En företrädare ska ha tillräcklig kunskap och förståelse för olika aspekter av beslutsprocessen).

Barnkonventionens begrepp **företrädare** ska inte förväxlas med begreppet **ställföreträdare**. Ställföreträdare är i regel barnets vårdnadshavare eller en person som har blivit utsedd till rättslig vårdnadshavare genom myndighetsbeslut. Föräldrarna företräder som huvudregel sina barn både som vårdnadshavare och som förmyndare. Vårdnadshavarnas ansvar är att tillgodose barnets rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran samt har ansvar för att företräda barnet i ekonomiska angelägenheter.⁷⁹

Ett ställföreträdarskap kan även innebära att andra personer kan ta ansvar för barnet i föräldrarnas ställe. En särskild förordnad vårdnadshavare kan till exempel utses om föräldrarna inte kan ta sitt ansvar för att de är försvunna, avlidna eller inte bedöms lämpliga.⁸⁰ Det är även möjligt att utse en förmyndare eller medförmyndare för barn som ska skydda barnets ekonomiska intressen.⁸¹

Det finns också andra former av ställföreträdarskap. En god man kan utses som framförallt innebär att företräda barn då en ordinarie förmyndare såsom förälder är förhindrat att göra detta, exempelvis på grund av sjukdom. Det kan också utses tillfällig ställföreträdare för barn vid jäv, till exempel när föräldrar och barn har del i samma dödsbo.⁸² Ensamkommande barn kan få en god man utsedd som ställföreträdare.⁸³ Det kan utses en särskild företrädare för barn vid särskilda brott och offentligt biträde till exempel i migrationsärenden och ärenden enligt LVU.⁸⁴

Sammanfattningsvis behöver en företrädare inte vara någon som utsetts genom ett juridiskt beslut men företrädaren kan också vara en ställföreträdare i någon form.

Not. 78 SOU 2020:63 sid 543.

Not. 79 6 kap. 1 och 2 §§ Föräldrabalken.

Not. 80 6 kap. 8-10 §§ Föräldrabalken.

Not. 81 10 kap. Föräldrabalken handlar om förmyndarskap.

Not. 82 11 kap. Föräldrabalken handlar om god man och förvaltare.

Not. 83 Lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Not. 84 Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn, Lag (1999:997) om offentligt biträde.

A.8 Hur och när ska beslutet återkopplas till barnet eller barnen?

En viktig del av barnkonventionens barnsyn är att återkoppla till barnet/barnen efter beslut. Återkopplingen är även en del av barnets rätt till information. Det kan rekommenderas att tidigt planera tillsammans med barnet eller barnen hur och när återkopplingen ska ske.

Återkopplingen ger även barnet möjligt till känsla av sammanhang (KASAM). KASAM är ett begrepp som innebär att en människa för att må bra behöver känna sig delaktig i ett sammanhang som är begripligt och meningsfullt.⁸⁵

Not. 85 KASAM är framtaget av Aaron Antonovsky. Begreppet består av tre delar. Begriplighet - känslan av att det som händer är begripligt, strukturerat och går att förutse för personen. Hanterbart - de resurser som behövs för att hantera tillvaron finns tillgängliga. Meningsfullhet - att man är delaktig och vill engagera sig i de utmaningar som livet innebär.

B. Inhämtning av information

För att kunna göra en helhetsbedömning av vad som är barnets bästa behöver information och fakta som är relevant i den aktuella frågan inhämtas. Eftersom barnets bästa även ska bedömas utifrån hur det påverkar barnet på kort och lång sikt, behöver information och fakta tas fram för att också säkerställa detta krav.

Enligt FN:s barnrättskommitté kan bedömningen grundas på information från barn, experter, relevanta myndigheter, civilsamhället, akademisk forskning och dokumenterad erfarenhet. Vid beslut som rör enskilda barn kan intervjuer med personer som står barnet nära, med andra människor som har kontakt med barnet dagligen eller med vittnen till vissa händelser, behöva genomföras. Bedömningen ska också grundas på rättigheterna i barnkonventionen. Alla faktorer behöver inte vara relevanta men det är viktigt att efterforska vad som är relevant i varje enskilt fall.⁸⁶ Beslutsfattaren behöver få ett tillräckligt underlag för att få förutsättningar att kunna beakta de berörda barnens bästa inför beslutet.⁸⁷

Ett förslag är att avgöra vilka faktorer som är relevanta genom att överväga följande:

- › Vilken lagstiftning och vilka myndighetsföreskrifter reglerar frågan som ska prövas?
- › Vilka artiklar i barnkonventionen ska beaktas?
- › Vad säger aktuell forskning? Finns det teorier som kan beaktas?
- › Finns det statistik eller annat material kring barns levnadsvillkor som är relevant?

Not. 86 SOU 2020:62 s. 193 f.; FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 46,47,92 och 99.

Not. 87 Kammarrätten i Stockholm 5211-21, 22-04-07, s.13.

- › Vad säger aktuella styrdokument?
- › Vilken praxis finns i andra kommuner och regioner?
- › Vilken beprövad erfarenhet finns i verksamheten?
- › Vilka åsikter har medarbetare som arbetar med aktuell fråga?
- › Vilka åsikter har barnen/företrädare eller deras ställföreträdare?
- › Vilka åsikter har vårdnadshavarna?
- › Vilka åsikter har personer i barnens sociala nätverk (när det är relevant för frågan)?
- › Vilka åsikter har aktuella aktörer som till exempel skola, socialtjänst, BUP, hälso- och sjukvård?
- › Finns det annan relevant information som ska beaktas?

B.1 Barnkonventionen, annan lagstiftning, myndighetsföreskrifter och relevanta styrdokument

Barnkonventionen, andra lagar, föreskrifter och relevanta styrdokument sätter ramarna för vad vår verksamhet får besluta om. Här handlar det om att synliggöra regelverk i relation till barnets rättigheter. Enligt artikel 41 gäller den lagstiftning som bäst tillgodoser barnets rättigheter. Barnkonventionen kan därför aldrig försämrats för barn utan är en miniminivå för barnets rättigheter.

Förutom att inhämta kunskap om barnkonventionen, andra lagar och föreskrifter som gäller i frågan, är det särskilt viktigt att undersöka vilka andra lagkrav som gäller i fråga om bedömning av barnets bästa och rätt till delaktighet. Artikel 3.1 och 12 är väl transformerade i annan lagstiftning såsom i föräldrabalken, skollagen, socialtjänstlagen, lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga, patientlagen, hälso- och sjukvårdslagen, tandvårdslagen, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och utlänningslagen.⁸⁸

Not. 88 Föräldrabalken 6 kap 2a, 1 kap 10 § skollagen (2010:800), 1 kap 2 § socialtjänstlagen (2001:453), 1 § 5 st. lagen (1990:453) om särskilda bestämmelser om vård av unga, 5 kap 6 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), 1 kap 8 § patientlagen (2014:821), 3 § 3 st. tandvårdslagen, 6a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 1 kap 10 § utlänningslagen (2005:716).

Dessa bestämmelser kan gå längre än barnkonventionen, och ge barnet mer långtgående rätt eller skydd, speciellt i lagstiftning där barnets bästa är avgörande.⁸⁹

I en bedömning av barnets bästa enligt artikel 3.1 ska övriga artiklar i barnkonventionen ses i ljuset av principen av barnets bästa. Detta betyder att de grundläggande artiklarna 2, 6 och 12 samt övriga artiklar som är aktuella i frågan behöver belysas i bedömningen.

Artikel 2: Förbud mot diskriminering samt rätten till likvärdiga förutsättningar och jämställdhet

Alla barn har rätt till alla rättigheter och är tillämplig på alla barn i en konventionsstat. Här blir diskrimineringslagens sju diskrimineringsgrunder relevanta att beakta tillsammans med artikel 2. Ges barnet/barnen likvärdiga förutsättningar oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, etnicitet, språk, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck, socioekonomiska bakgrund samt bostadsort (postnummer)?

Artikel 3.1: Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa

FN:s barnrättskommitté anser att barnets bästa ska ses i ljuset av konventionens övriga bestämmelser. Genom att artikel 3.1 tillämpas tillsammans med konventionens övriga artiklar får begreppet barnets bästa en konkret innebörd. Innebörden av barnets bästa måste avgöras från fall till fall utifrån det enskilda barnets eller de berörda barnens specifika situation och omständigheter. Ingen rättighet ska kunna inskränkas av en skönsmässig tolkning av barnets bästa.⁹⁰

Beslutsprocessen behöver innehålla en utvärdering av vilka eventuella positiva och negativa konsekvenser det aktuella beslutet kan få för det eller de barn som berörs. Beslutsmotiveringen ska visa hur barnets bästa har beaktats och utifrån vilka faktorer bedömningen har gjorts. Det ska också

Not. 89 1 kap 2 § 2 st. socialtjänstlagen (2001:453), 1 § 5 st. lagen (1990:453) om särskilda bestämmelser om vård av unga, 6 kap 2a§ föräldrabalken. Även andra artiklar kan gå längre än artikel 3.1, till exempel artikel 9 och 21.

Not. 90 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 4 och 32.

framgå vilka avvägningar som gjorts mellan barnets bästa och andra intressen. Om inte barnets bästa blir utslagsgivande eller om beslutet inte stämmer överens med barnets egna åsikter ska dessa skäl klargöras.⁹¹

Barnets bästa är också en grundläggande rättslig tolkningsprincip. Om en rättsregel är öppen för mer än en tolkning ska den tolkning som mest verkningfullt tillgodoser barnets bästa ha företräde.⁹²

Artikel 6: Barn har rätt till livet, överlevnad och goda förutsättningar för en optimal utveckling

Ett barns överlevnad och utveckling ska säkerställas till det yttersta av en stats förmåga. Eftersom ett barns existens är en förutsättning för att kunna åtnjuta sina rättigheter får artikel 6 en naturlig prioritet och är grundläggande för hela konventionen.⁹³ Enligt FN:s barnrättskommitté omfattar ordet ”utveckling” barnets fysiska, mentala, andliga, moraliska, psykologiska och sociala utveckling.⁹⁴

Artikel 12: Det barn som är i stånd att bilda egna åsikter ska ges rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet

Åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Om beslutet inte stämmer överens med barnets åsikter bör orsaken till detta tydligt anges.⁹⁵

Bedömning av barnets bästa enligt artikel 3.1 och barnets rätt till delaktighet och inflytande enligt artikel 12 är intimt förknippade och förutsätter varandra.⁹⁶

Not. 91 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 6 c och 97.

Not. 92 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, p. 6 b.

Not. 93 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, p.12.

Not. 94 FN:s barnrättskommittés kommentar nr. 12, 2009, p. 5.

Not. 95 Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p. 4.1.

Not. 96 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 183f., FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14 p. 43.

FN:s Barnrättskommitté framhåller vikten av att barnkonventionen beaktas som en integrerad helhet, inte bara artikel för artikel, så att de mänskliga rättigheternas ömsesidiga beroende och odelbarhet respekteras. Det innebär att man inte kan se på en rättighet i barnkonventionen som isolerad från de övriga utan att alla rättigheter förutsätter varandra. I en viss fråga kan de artiklar som aktualiseras av bedömningen av barnets bästa behöva kompletteras med ytterligare artiklar som tillsammans bidrar till en mer holistisk syn på barnets rättigheter.

Barnkonventionen kan delas in i fem rättighetsområden:

- **Rätt till goda uppväxtvillkor** (till exempel rättigheter som rör föräldraskap, omsorg, ekonomi, levnadsstandard och social trygghet) [Art. 5, 7, 9, 18, 26, 27]
- **Rätt till bästa uppnåeliga hälsa** (till exempel rätt till bästa uppnåeliga hälsa, likvärdig tillgång till hälso- och sjukvård, skydd mot skadliga sedvänjor samt rehabilitering om barnet varit med om något traumatiskt) [Art. 19, 23, 24, 39]
- **Rätt till goda förutsättningar för optimal utveckling** (till exempel rätt till livet, utveckling, identitet, utbildning, lek, vila, kultur, fritid och barnets rätt till medborgerliga friheter såsom yttrandefrihet, mötesfrihet etc.) [Art. 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 28, 29, 31]
- **Rättigheter för barn i utsatta situationer** (till exempel adopterade barn, barn i familjehem eller på institution, barn på flykt, barn med funktionsnedsättning, barn som tillhör en minoritetsgrupp eller urbefolkning, barn som offer eller förövare) [Art. 7, 10, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 38, 40]
- **Skydd mot vanvård, försummelse, våld och övergrepp** (till exempel skydd mot alla former av vanvård, våld, sexuella övergrepp, människohandel och skydd i väpnade konflikter, samt rättigheter för barn inom rättsväsendet) [Art. 3.2, 9, 19, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40]

B.2 Aktuell forskning, evidens, statistik, praxis och verksamhetserfarenhet

Vi behöver även undersöka om det finns aktuell forskning och evidens som kan ge stöd till vad som kan vara barnets bästa i frågan. Det kan även finnas goda exempel nationellt, regionalt, kommunalt eller inom den egna verksamheten som är relevant att beakta i bedömningen av barnets bästa, utifrån praxis och egen beprövad erfarenhet.

Statistik och aktuell forskning kring barns levnadsvillkor kan vara aktuell att inkludera om det är relevant som en grund för beslutet. Det kan exempelvis röra sig om kunskap om ekonomin för olika barnfamiljer, situationen för utsatta barn, barns fysiska och psykiska hälsa, barns tillgång till kultur och möjlighet till eget skapande och barns skolresultat. Barns egna åsikter är också en viktig kunskapskälla inom dessa områden, se avsnitt B.3 nedan. För att säkerställa att barn inte diskrimineras enligt artikel 2 är det viktigt att ha kunskap om barns levnadsvillkor.⁹⁷

Identifiera om det finns behov av att beakta andra intressen än det berörda barnet/barnens intressen. Det kan till exempel vara andra barns intressen, ekonomiska förutsättningar, organisatoriska förutsättningar, andra lagar som reglerar andra intressen, resurser i form av personal, arbetsmiljö.

B.3 Barnets/barnens åsikter samt mognadsbedömning

Barnets/barnens åsikter ska inhämtas, antingen direkt eller genom företrädare/ställföreträdare. Det barnet/barnen har uttryckt ska redovisas. Det behöver också finnas en bedömning av vilken vikt barnets/barnens åsikter ska få i ärendet, åtgärden eller beslutet. En sådan bedömning ska ta hänsyn till barnets/barnens ålder och mognad.

Not. 97 Prop. 2009/10:232, Strategi för att stärka barns rättigheter i Sverige, princip 8.

Som huvudregel finns ingen åldersgräns utan barnets rätt till delaktighet beror på ålder och mognad hos varje enskilt barn. Här kan annan lagstiftning ha åldersgränser som behöver beaktas.⁹⁸

Det finns ingen tydlig rättspraxis om hur mognad definieras, trots att mognaden ligger till grund för hur mycket barnets/barnens åsikter kan beaktas. SOU 2020:63 och FN:s barnrättskommitté har klargjort att enbart ålder inte kan avgöra vikten av ett barns åsikter. Det är därför viktigt att försöka beskriva mognaden. Begreppet handlar om förmågan att förstå och bedöma vilka konsekvenser den aktuella frågan medför. Ju mer resultatet av ett beslut eller en åtgärd påverkar ett barn liv, desto mer relevant är en korrekt bedömning av just det barnets mognad. I bedömningen av barnets mognad i ett enskilt ärende bör också vårdnadshavares åsikter inhämtas.⁹⁹

Socialstyrelsens kunskapsstöd **Bedöma barns mognad för delaktighet**¹⁰⁰ är att rekommendera för att hitta stöd inför situationer där personal behöver göra en bedömning av barns mognad. Den riktar sig till socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård men kan även vara användbar för andra som möter barn och som behöver bedöma deras mognad.

Eftersom mognad avser förmågan att förstå och bedöma konsekvenser, måste den därför bedömas avseende det enskilda barnet. Forskning visar, enligt FN:s barnrättskommitté, att information, erfarenhet, miljö, sociala och kulturella förväntningar samt omfattningen av stöd bidrar till utvecklingen av ett barns förmåga att bilda åsikter. Mognad innebär kapacitet att uttrycka sina åsikter på ett rimligt och självständigt vis.¹⁰¹ När mognad bedöms ska hänsyn tas till barnets fysiska, emotionella, kognitiva och sociala utveckling.¹⁰²

Not. 98 Barn som fyllt 15 år är part i ärenden enligt socialtjänstlagen, LVU och har då rätt att föra sin egen talan, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), 1§ 2 st., 36§ 2 st. LVU, 11:10 2 st. Socialtjänstlagen (2001:453). I skolan är barnet som fyllt 16 år en part i beslutet 29:12 skollagen (2010:800).

Not. 99 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 540 f., FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, p. 28–31.

Not. 100 Socialstyrelsen, Bedöma barns mognad för delaktighet – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården, 2015.

Not. 101 SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag, s. 110; SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 540 f.

Not. 102 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014.

Rätten att komma till tals handlar inte bara om att barnet ska få uttrycka sin åsikt om vad som är bäst för honom eller henne. Det handlar också om barnets rätt att framföra sina tankar, känslor och upplevelser. Detta ligger sedan till grund för professionens beslut och bedömning.

Barns delaktighet är inte detsamma som att barnet ska bestämma. Ett barn kan vara delaktigt på många olika sätt utan att för den skull få bestämma. Med respekt för barnet är det viktigt att klargöra att även om barnets åsikter och erfarenheter är viktiga, så är det mycket annat som påverkar ett beslut.

B.4 Andra aktörers åsikter

Andra aktörers åsikter om barnet/barnen och dess/deras situation kan vara värdefulla att inhämta, som till exempel vårdnadshavare, personer som står barnet nära och med andra människor som har kontakt med barnet eller som varit vittne till viktiga händelser. Vidare kan andra relevanta myndigheter, experter eller civilsamhället bidra med viktig information relaterat till barnet/barnen och det som kartläggs.¹⁰³

I samband med inhämtande av andra aktörers åsikter är det viktigt att ha koll på vilka bestämmelser om sekretess i offentlighets- och sekretesslagen som kan begränsa möjligheter till uppgiftsutbyte.

B.5 Eventuell samverkan med andra aktörer

När man ser holistiskt på barnets livssituation och relevanta rättigheter är det möjligt att beslutet kan komma att omfatta andra aktörer utanför den egna verksamheten.¹⁰⁴ Staten har enligt artikel 6 det yttersta ansvaret för ett barns överlevnad och utveckling och att barnet ges det skydd och stöd som det behöver. Samverkan över verksamhets- och organisationsgränser är betydelsefull för att säkerställa denna rättighet. Det är viktigt att undersöka och reflektera över vilka aktörer som till exempel vårdnadshavare, skola, socialtjänst, BUP, annan hälso- och sjukvård behöver samverka med

Not. 103 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 193, FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14. P. 46, 47, 92 och 99. Se vidare Kammarrätten 5211-21, 22-04-07, s. 9 där Kammarrätten ansåg att de barn som direkt berörs av beslutet fick komma till tals via vårdnadshavare, lärare och elevassistenter.

Not. 104 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 328 f. och prop. 2009/10:232 Strategi att stärka barnets rättigheter.

för att se till att barnet eller barnens rättigheter till överlevnad och utveckling blir tillgodosedda. I samhällsplaneringsfrågor kan exempelvis förvaltningar som arbetar med utbildning, kultur, fritid, stadsplanering och fysisk miljö ha kompletterande åsikter om de barn som berörs i frågan och bidra till en delad förståelse av barns situation.

Artikel 6 handlar om att se till hela barnets livssituation och väga in faktorer i barnets liv som är relevanta för beslutet. Vad detta innebär i den aktuella frågan kan behöva konkretiseras genom främst andra artiklar som till exempel rör ett barns uppfostran, utbildning, hälsa, ekonomiska och sociala förutsättningar samt tillgång till kultur och fritid. Frågan kan också beröra barnets rätt att få tro, tycka och yttra sig och få ha ett privatliv. För att kunna utvecklas kan även skyddsartiklarna bli aktuella.¹⁰⁵ Det handlar här om att bedöma vilka rättigheter som är aktuella i frågan.

När det gäller samverkan med andra aktörer runt ett enskilt barn kan bestämmelser om sekretess förhindra handläggaren att dela information. Vårdnadshavare kan dock genom samtycke möjliggöra informationsdelning och samverkan. Beroende på barnets ålder och mognad kan det i vissa fall vara barnet som ska samtycka till att uppgifter lämnas till andra aktörer och inte vårdnadshavare.

Optimalt är om en bedömning av barnets bästa grundar sig på all för frågan relevant information. En bedömning av barnets bästa ska inte vara mer omfattande än nödvändigt, men bör inte exkludera relevant information.

Det är viktigt att skapa förutsättningar för en bedömning av barnets bästa med tillräckliga tidsramar och adekvata metoder för kunskapsinhämtning.

När relevant kunskapsinhämtning inte har kunnat ske bör det förklaras för att tydliggöra på vilka grunder beslutet har fattats. Det kan till exempel vara att barnet och/eller barnets närstående inte vill bidra med sina åsikter. Det kan saknas relevant forskning eller praxis från andra kommuner/regioner i Sverige. I en del situationer kan verksamheten sakna egna erfarenheter.

Not. 105 SOU 2020:63, Barnkonventionen och svensk rätt, s. 348.

C. Analys och bedömning

Den information som har insamlats behöver analyseras för att komma fram till en bedömning om vad som är barnets bästa. Varje beslut behöver innehålla en motivering där det bland annat framgår vilka aspekter som beslutsfattaren ansett vara relevanta i bedömningen av barnets bästa.¹⁰⁶ Beslut ska enligt förvaltningslagen innehålla en klargörande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt. Motiveringen ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande.¹⁰⁷ Det är av vikt att det i analysen och bedömningen framkommer hur man kommit fram till sitt ställningstagande och beslut.

Förutom barnkonventionen har handläggaren/beslutsfattaren även annan nationell lagstiftning och rättspraxis att förhålla sig till gällande vad som ska framgå i en motivering.

I analysen kan grundläggande perspektiv som ekonomi, personal och resultat också vara aktuellt att ta hänsyn till. Vidare kan effekterna av besluten även behöva analyseras utifrån ett samhällsperspektiv, till exempel långsiktiga mål som Agenda 2030, jämställdhet, folkhälsa, social hållbarhet, integration, mänskliga rättigheter med mera. SKR har tagit fram en prisma som kan vara ett stöd för att se hur olika områden förhåller sig till varandra.¹⁰⁸

Not. 106 Prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s.96.

Not. 107 32 § första stycket förvaltningslagen (2017:900).

Not. 108 <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/manskligarattigheter/jamlikhet/stodfor-samordning/prisma.52131.html>.

Genom att även göra en analys av samhällsperspektivet fångar man upp vilka effekter förslaget till åtgärd får på lång sikt. En konsekvensbeskrivning bör också innehålla risker kring vad som händer om ingenting görs. På SKR:s webbsida finns matriser som stödmaterial för hur man kan gå tillväga för att bedöma konsekvenser på kort och lång sikt.¹⁰⁹

C.1 Beskriv barnets rättigheter i frågan

Principen om barnets bästa är grundläggande och övriga artiklar i barnkonventionen ska läsas i ljuset av den principen.¹¹⁰ Barnets bästa är enligt SOU 2020:63 ett dynamiskt koncept, som kräver att man gör en bedömning anpassad till det specifika sammanhanget. I en bedömning ska hänsyn tas till alla de rättigheter som ett barn har enligt barnkonventionen, och som är relevanta i sammanhanget.¹¹¹ Det är därför viktigt att identifiera vilka artiklar som är aktuella i frågan. I analysen behöver sammanställas och synliggöras vad barnet/barnen har för rättigheter enligt barnkonventionen, andra relevanta lagar, myndighetsföreskrifter och relevanta styrdokument. Om en verksamhet har identifierat vilka rättigheter barn har inom verksamhetens ansvarsområde ska en fördjupad bedömning av barnets bästa specificera vilka av dessa rättigheter som är berörda i den aktuella frågan.

En bedömning och ett fastställande av barnets bästa bör enligt SOU 2020:63 göras med full respekt för rättigheterna i barnkonventionen. Genom att tolka och tillämpa artikel 3.1 tillsammans med barnkonventionens övriga bestämmelser kan begreppet barnets bästa klargöras och användas konkret.¹¹²

Genom att använda barnkonventionens artiklar tillsammans med annan aktuell reglering i frågan förtydligas barnets rättigheter, vilket bidrar till transparens och rättssäkerhet. Genom ett barnrättsperspektiv kan barnets rättigheter säkerställas.

Not. 109 <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/styrningledning/organiserastyraleda/planeringuppfoljningstodmaterial/atgarderkonsekvensbeskrivning.24380.html>.

Not. 110 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter p. 21.

Not. 111 SOU 2020:63, Barnkonventionen och svensk rätt, s. 184-185.

Not. 112 SOU 2020:63, Barnkonventionen och svensk rätt, s. 193 f.

C.2 Beskriv insamlad information

Bedömningen av barnets bästa är en generell prövning av alla relevanta faktorer för ett barns bästa.

Det framgår i SOU 2020:63 att det i analysen behöver framgå hur den information som samlats in vägts samman för att i bedömningen identifiera vad som är barnets bästa. Insamlad information måste verifieras och analyseras innan bedömningen i steg 6.¹¹³

En utmaning i analysen av barnets bästa är att avgränsa sig till enbart relevant information. Det är lätt att informationsinsamlingen blir för omfattande och då blir det svårare att urskilja vilken information som är nödvändig för att bedöma barnets bästa.

Den relevanta informationen som har identifierats och beskrivits ska bedömas och vägas mot varandra. Relevant information kan exempelvis vara:

- › Relevanta artiklar i barnkonventionen (enligt C.1)
- › Hur förhåller sig relevant lagstiftning, myndighetsföreskrifter och barnkonventionen till varandra
- › Aktuell forskning och statistik
- › Aktuella styrdokument
- › Praxis i andra kommuner och regioner
- › Beprövad erfarenhet i verksamheten
- › Medarbetares erfarenheter och synpunkter
- › Barnets/barnens/företrädares/ställföreträdares åsikter
- › Vårdnadshavares åsikter
- › Åsikter från personer i barnens sociala nätverk
- › Andra aktuella aktörers åsikter
- › Annan relevant information

Not. 113 SOU 2020:63, Barnkonventionen och svensk rätt, s. 193ff.

Beskriv hur den relevanta informationen bidrar till att säkerställa de aktuella rättigheterna (som har identifierats under C.1).

C.3 Beskriv om det finns mer än ett handlingsalternativ

I en del bedömningar av barnets bästa utreds endast ett beslutsalternativ. I andra utredningar kan det finnas flera handlingsalternativ och lösningar, som på olika sätt påverkar barnet eller grupper av barn på olika sätt. Dessa olika alternativ och lösningar behöver förhållas till barnets bästa på ett transparent sätt.

Effekterna av pandemin är ett relevant exempel på ärenden med många handlingsalternativ där det var väsentligt att bedöma barnens bästa. Många verksamheter upplevde behov av att analysera flera handlingsalternativ för att kunna avgöra barnets bästa, till exempel om en verksamhet antingen skulle hållas igång som vanligt, stängas delvis eller stängas helt.

Beskriv om det finns det mer än ett handlingsalternativ. Dessa ska i steg C.6 vägas gentemot barnets bästa i de olika alternativen.

C.4 Beskriv mognadsbedömningen samt barnets/barnens åsikter

Artikel 12 består av två delar:

- › barnets/barnens rätt att få uttrycka sina åsikter samt
- › att dessa åsikter därefter ska **tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.**

Enligt FN:s barnrättskommitté framgår det att ju mer resultatet av ett beslut eller en åtgärd påverkar ett barns liv, desto mer relevant är en korrekt bedömning av barnets mognad. I individärenden måste barnets ålder och

mognad därför bedömas i varje enskilt fall.¹¹⁴ På gruppnivå beaktas barnens åsikter utifrån en generell mognadsbedömning baserad på de deltagande barnen och det barn har haft åsikter om.¹¹⁵

Beskriv mognadsbedömningen

Beskriv hur ni har kommit fram till barnets/barnens mognad. Det handlar om att bedöma om barnet/barnen har den ålder och mognad som krävs för att deras åsikter ska vägas in i beslutet. Om vi bedömer att deras ålder och mognad inte är tillräcklig för att tillmäta betydelse till deras åsikter ska detta förklaras. Barnets/barnens åsikter ska redovisas oavsett om de bedöms ha tillräcklig ålder och mognad.

Vid individärenden kan följande beaktas:¹¹⁶

- › Vad är en typisk utveckling för ett barn i aktuell ålder
- › Hur uppfattar föräldrarna barnets mognad?
- › Hur uppfattar andra vuxna i barnets närhet dess mognad?
- › Hur är barnets fysiska, motoriska, kognitiva och socio-emotionella utveckling?
- › Hur är barnets koncentrationsförmåga, grad av medvetenhet, språk och sinnesstämning?
- › Vilka erfarenheter har barnet och hur har de påverkat barnets mognad?
- › Kan barnet hålla flera perspektiv samtidigt?
- › Kan barnet väga risker och möjligheter samt fördelar och nackdelar mot varandra?
- › Kan barnet tänka långsiktigt?
- › Har barnet kapacitet att uttrycka sina åsikter på ett rimligt och självständigt vis?
- › Kan barnet förstå och bedöma konsekvenserna?

Not. 114 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, p. 28-31.

Not. 115 Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p.4.1 Barnkonventionen och principen om barnets bästa och prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 96.

Not. 116 SKR, Lärande exempel att arbeta barnrättsbaserat inom familjerätten, <https://skr.se/skr/tjanster/lorandeexempel/allalarandeexempel/attarbetabarnrattsbaserat inom familjeratten.60968.html>; Socialstyrelsen, Bedöma barns mognad för delaktighet – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården, 2015.

Exempel ur utredningsmall från Familjerätten/Familjehems- vården, Östermalms stadsdelsförvaltning Stockholms stad

Mognadsbedömning

Enligt artikel 12 i Barnkonventionen och 6:2b föräldrabalken har barn rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad. I Socialstyrelsens vägledning kring hur en sådan mognadsbedömning ska göras framhålls barnets förmåga att uttrycka sig, förmåga att tänka långsiktigt och förmågan att förstå och bedöma konsekvenserna av aktuella frågor och beslut.

Hur har barnets åsikter beaktats i förhållande till dess ålder och mognad? Vad säger föräldrar, skola, utredare om barnets mognad? Är det troligt att barnet kan förstå konsekvenser både kort- och långsiktigt? Har barnen fått den information de behöver för att kunna lämna en åsikt?

Beskriv barnets/barnens åsikter

I analysen och bedömningen är det viktigt att göra en sammanfattning av barnets/barnens åsikter som samlats in under steg B.3 ovan. Hela sammanställningen av barnets/barnens åsikter kan läggas som en bilaga till handlingarna. Notera att detta ska vara en objektiv redovisning av barnets/barnens åsikter så att det verkligen blir barnets/barnens perspektiv som lyfts fram, för att undvika ”vuxengissningar”.

Om ärendet har samlat in åsikter från både barn, vuxna och andra intressenter kan det vara relevant att lyfta fram om barnets/barnens åsikter är samstämmiga eller avviker från övrigas åsikter.

Om beslutet inte stämmer överens med barnets åsikter bör orsaken till detta tydligt anges.¹¹⁷

Not. 117 Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p.4.1 Barnkonventionen och principen om barnets bästa och prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 96.

C.5 Analysera och bedöm vad som är barnets bästa

I det här steget görs en sammanvägd analys för att identifiera vad som kan vara barnets bästa i frågan. Detta ska göras **innan** barnets bästa vägs gentemot andra intressen och eventuella intressekonflikter (se punkt C.6).

Analysen ska väga samman informationen som insamlats (utifrån C.1–C.4). Vi ska i analysen sammanfatta vad som är barnets bästa enligt:

- › barnets rättigheter i frågan
- › insamlad information om annan lagstiftning, myndighetsföreskrifter och relevanta styrdokument samt forskning, evidens, statistik, praxis och verksamhetserfarenheter
- › olika handlingsalternativ
- › barnets/barnens/företrädares åsikter
- › andra aktörers åsikter

Artikel 3.1 i barnkonventionen ställer krav på att beslutsprocesser som rör barn innefattar en utvärdering av de eventuella positiva eller negativa konsekvenserna för barnet eller barnen som blir följden av beslutet.¹¹⁸ Om det finns olika handlingsalternativ ska dessa tydliggöras och vägas mot varandra i relation till barnets bästa. Om det finns flera handlingsalternativ kan vi därför behöva redovisa konsekvenser för varje alternativ.

Det kan vara bra att förtydliga vilka effekterna blir på kort och lång sikt. En riskanalys kan i vissa fall behöva upprättas. Om beslutet rör flera barn kan förslagen få olika effekt för olika grupper av barn, vilket förtydligas här. Även uteblivna åtgärder kan få positiva, negativa eller inga konsekvenser, vilket är viktigt att beskriva.

Exempelvis kunde åtgärder av att delvis eller helt stänga ner en verksamhet under pandemin påverka barn på olika sätt, med både positiva och negativa konsekvenser. Å ena sidan bidrog nedstängda verksamheter till minskad smittspridning, å andra sidan begränsades barns tillgänglighet till exempelvis undervisning, bibliotek, kultur- och fritidsaktiviteter samt besök inom vårdinrättningar.

Not. 118 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, Utgångspunkter p. 22; Prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s. 96 och Kammarrätten i Stockholm 5626-21, 2022-04-07, s. 11; FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14 p. 16 och 80-83.

Det är inte alltid möjligt att fastställa vad som är barnets bästa; när det handlar om en grupp barn, kan det finnas olika bedömningar av vad som är barnets bästa beroende på grupper av barns olika förutsättningar.¹¹⁹ När det inte är möjligt att fastställa barnets bästa behöver vi ändå beskriva konsekvenser för de olika grupperna av barn så att beslutsfattaren har ett tillräckligt underlag för beslutet.

Om det beslut som vi fattar strider mot barnets bästa kan det innebära att beslutandepart bör eller ska underrätta annan myndighet om detta. Det kan även framkomma omständigheter under bedömningen av barnets bästa som föranleder en skyldighet att bereda annan myndighet möjligheten att bevaka barnets rättigheter och skydda barnet i Sverige. Detta kan exempelvis ske genom en orosanmälan enligt socialtjänstlagen 14 kap 1§.

Exempel ur utredningsmall från Familjerätten/Familjehemsvården i Östermalms stadsdelsförvaltning i Stockholms stad

Rättsliga utgångspunkter

Barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge (6 kap. 2a § första stycket föräldrabalken). Enligt Barnkonventionen ska barnets bästa beaktas i första hand. Principen om barnets bästa är grundläggande och övriga artiklar i konventionen ska läsas i ljuset av den principen. I bedömningen av barnets bästa ingår att ta hänsyn till konventionen i sin helhet och säkerställa att de aktuella rättigheterna i ärendet blir tillgodosedda. Att barnets bästa ska vara avgörande innebär att andra intressen inte ska gå före barnets bästa.

Följande av Barnkonventionens artiklar är aktuella och har särskilt beaktats i analys och bedömning av [barnets/barnens] situation: välj relevanta artiklar.

Utredaren väljer enbart de artiklar som hen använt med en kort förklaring till artikeln. Se nedan exempel.

I den sammanfattande bedömningen av barnets bästa i aktuella frågor, vävs de tillämpbara artiklarna i barnkonventionen in. Det bör tydligt framgå hur de olika artiklarna avvägts mot varandra om utredaren bedömt att en eller flera av artiklarna ska väga tyngre än andra för att artikel 3 om barnets bästa ska uppnås.

Not. 119 Kammarrätten i Stockholm 5626-21, 2022-04-07 s. 12.

C.6 Identifiera möjliga intressekonflikter

Det kan finnas andra intressen än barnets/barnens intresse som behöver beaktas inför beslutet. Barnets bästa behöver inte alltid vara utslagsgivande när andra legitima intressen kolliderar med barnets intresse, men barnets bästa ska utgöra en tungt vägande faktor i beslutsprocessen. Vid en avvägning mellan barnets bästa och andra intressen kan det vara motiverat att vidta åtgärder som inte är förenliga med barnets bästa under förutsättning att det motstående intresset är legitimt, viktigt och proportionerligt.¹²⁰

Intressekonflikter som har uppmärksammats inom rättsväsendet kan exemplifiera hur barnrättsprinciper kan beaktas vid intressekonflikter:

- › **Utmättningsärende (HD):** Intressekonflikten är mellan borgenär som vill utmäta en fastighet för att reglera skulder och de behov de fem underåriga barnen till kvinnan har av att växa upp i en trygg och stabil hemmiljö, ett grundläggande behov som kommer till uttryck i flera artiklar i barnkonventionen. Vid en avvägning mellan barnens intresse av att inte behöva lämna sin hemmiljö och borgenärens intresse av att nu utnyttja fastighetens ekonomiska värde, kan en utmätning av fastigheten inte anses försvarlig.¹²¹
- › **Barns rätt till sina föräldrar (HD):** Intressekonflikten är mellan ett utelämnande av en pappa till annat land för avtjänande av straff och barnens bästa enligt artikel 3 och 9. Barnens bästa, att få daglig omsorg av sin pappa, ställs mot andra staters intresse av att lagföra begångna brott och att verkställa utdömda straff samt att Sverige ska leva upp till folkrättsligt bindande åtagande. Barnens behov av nära kontakt med sin pappa och hänsyn till barnens bästa talar för att pappan inte ska utlämnas. Intresset av att lagföra brottet och utvisa pappan för att avtjäna straffet anses dock väga tyngre. Hänsyn har även tagits till att barnen kan stanna med mamman i sin hemmiljö och de skiljs från pappan endast under en begränsad tid, med möjlighet att bibehålla kontakten.¹²² Därmed kan beslutet anses vara legitimt, proportionerligt och viktigt.

Ibland kan även olika barnrättsperspektiv i bedömningen av barnets bästa stå i konflikt med varandra. Det kan till exempel handla om när bevarandet av familjemiljön står i konflikt med behovet att skydda barnet från risken för våld eller övergrepp från föräldrarna. I andra situationer kan skyddsfaktorer

Not. 120 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, p.22.

Not. 121 Högsta domstolen Ö 4545-21, 2021-12-15, p. 9-20.

Not. 122 Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19, p. 20-28.

som påverkar ett barn (som kan innebära att barnets rättigheter inskränks) ställas mot åtgärder för att ge barnet egenmakt (fullt utövande av rättigheter utan begränsning).

I sådana situationer måste dessa hänsyn vägas mot varandra för att hitta en lösning som i första hand beaktar vad som bedöms vara barnets eller barnens bästa. Barnets ålder och mognad bör vara vägledande för hur dessa hänsyn vägs mot varandra. Hänsyn behöver även tas till att barnets förmågor kommer att utvecklas.

C.7 Beskriv bästa möjliga lösning och eventuella kompensatoriska åtgärder

Efter att alla relevanta faktorer som behövs för bedömningen av barnets bästa har identifierats, konkretiserats och viktats i förhållande till varandra, ska den bästa möjliga lösningen identifieras och beskrivas.¹²³

Om barnets bästa inte blir utslagsgivande bör vi göra vad vi kan för att beslutet ändå ska bli så bra som möjligt för barnet/barnen. Sådana kompensatoriska åtgärder är bra för att i möjligaste mån säkerställa barnets rättigheter.

Ett exempel på kompensatoriska åtgärder är till exempel när hälso- och sjukvårdsinrättningar under pandemin stängde ner sina verksamheter för besök från närstående barn. Detta var inte förenligt med barnets bästa men det var legitimt (det hade stöd av tillfällig pandemilag), proportionerligt (det drabbade närstående barn och vuxna i samma grad) och var viktigt (för att minska spridning i samhället och till skydd för inneliggande patienter). Hälso- och sjukvårdsinrättningar genomförde samtidigt kompenserande åtgärder genom att tillgängliggöra wifi-koder och låna ut surfplattor för att i möjligaste mån underlätta digital kontakt med närstående.

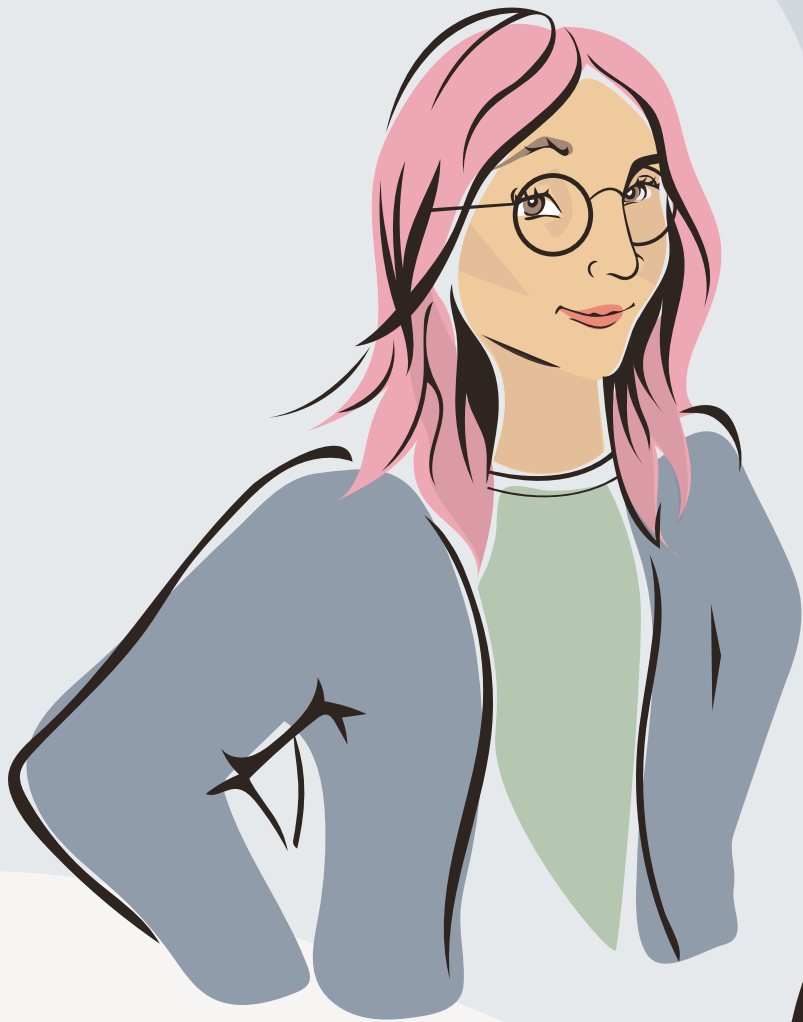
Not. 123 SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s. 193 ff.

C.8 Beskriv om och hur olika aktörer kan samverka

I samverkansfrågor runt ett enskilt barn är det viktigt att avgöra vem som har ansvar för vilka beslut för att säkerställa att verksamheterna fattar beslut med lagstöd. I samverkansfrågor runt en grupp barn, eller barn i allmänhet, är det viktigt att tydliggöra vem som ansvarar för vad i det föreslagna beslutet.

För effektivitet i verkställande av de olika aktörernas insatser är det även viktigt att aktörerna har en helhetsbild över vilka aktörer som är inblandade och har kunskap om vilket stöd barnet får. För att kunna ge denna information till alla aktörer, krävs dock ofta att vårdnadshavarna samtyckt till att häva sekretessen mellan aktörerna.

Om vårdnadshavare och andra aktörer runt barnet/barnen samverkar på ett bra sätt ger detta även större förutsättningar för barnet att förstå sitt sammanhang och kunna hantera sin situation.

D. Förslag till beslut

D.1 Sammanfatta förslaget till beslut

Efter att ha inhämtat och analyserat all relevant kunskap, inklusive barnens åsikter, och gjort en bedömning av barnets bästa ska förslag till beslut formuleras. I de situationer där beslutsfattaren inte tar del av den samlande analysen som ligger till grund för förslaget till beslut behöver det finnas en kortfattad sammanfattning av motiveringen.

Skriv ett kortfattat förslag till beslut som sammanfattar:

- › **Vad som är barnets bästa för barnet/barnen som berörs av beslutet.** Notera att vad som är barnets bästa kan skilja sig mellan olika grupper barn. Om barnets bästa inte entydigt kan fastslås bör ett resonemang kring detta framgå.
- › **Beskriv positiva och/eller negativa konsekvenser av förslaget till beslut samt eventuella intressekonflikter.** Om det finns en avvägning mellan barnets bästa och andra intressen ska det beskrivas här. I denna bedömning ska barnets bästa vara ett tungt vägande intresse. För att andra intressen ska kunna väga tyngre måste de vara legitima, viktiga och proportionerliga. Det kan till exempel röra sig om lagstiftning eller viktiga samhällsintressen som bedöms ha företräde framför barnets bästa. Intressekonflikter kan till exempel handla om andra rättighetsbärare, verksamhetsperspektiv, kompetens, resurser och styrdokument. Motivera om barnets bästa inte är utslagsgivande. Om den valda lösningen inte överensstämmer med barnets bästa behöver skälen till att något annat vägt tyngre klargöras för att visa att barnets bästa noga har analyserats och övervägts.¹²⁴

Not. 124 Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22, p.4.1 och prop. Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, 2017/18:186 s.96.

- › **Beskriv hur barnets/barnens åsikter har beaktats i förslaget till beslut.** Om barnets/barnens åsikter inte har beaktats bör detta motiveras.
- › **Identifiera om kompenserande åtgärder bör övervägas.** Om barnets bästa inte väger tyngst i förslaget till beslut kan kompenserande åtgärder identifieras för att ändå se till att beslutet blir så bra som möjligt för barnet.
- › **Sammanfatta förslaget till beslut.** Det ska vara tydligt hur barnets rättigheter och barnets bästa har beaktats.

I enskilda ärenden behöver vi säkerställa att barnet/vårdnadshavare/ställföreträdare fått se allt material som tillförts ärendet innan beslut fattas.¹²⁵

D.2 Återkoppling till barnet/barnen

Det barn/de barn som har bidragit med sina åsikter i bedömningen av barnets bästa behöver få återkoppling om hur deras åsikter har använts och vilket beslut som är fattat. Återkopplingen ska ske på ett barnanpassat sätt som beaktar barnets eller barnens ålder och mognad.

I de beslut där det finns ett lagkrav på underrättelse enligt förvaltningslagen ska återkoppling även ske till vårdnadshavare eller annan ställföreträdare.¹²⁶

D.3 Uppföljning av beslutet

För att kunna följa upp vilka effekter beslut har fått för barnet/barn kan det vara bra att det finns klarlagt hur, när och vem som ska följa upp de beslut som tagits.

Not. 125 25 § förvaltningslagen (2017:900).

Not. 126 33 § förvaltningslagen (2017:900).

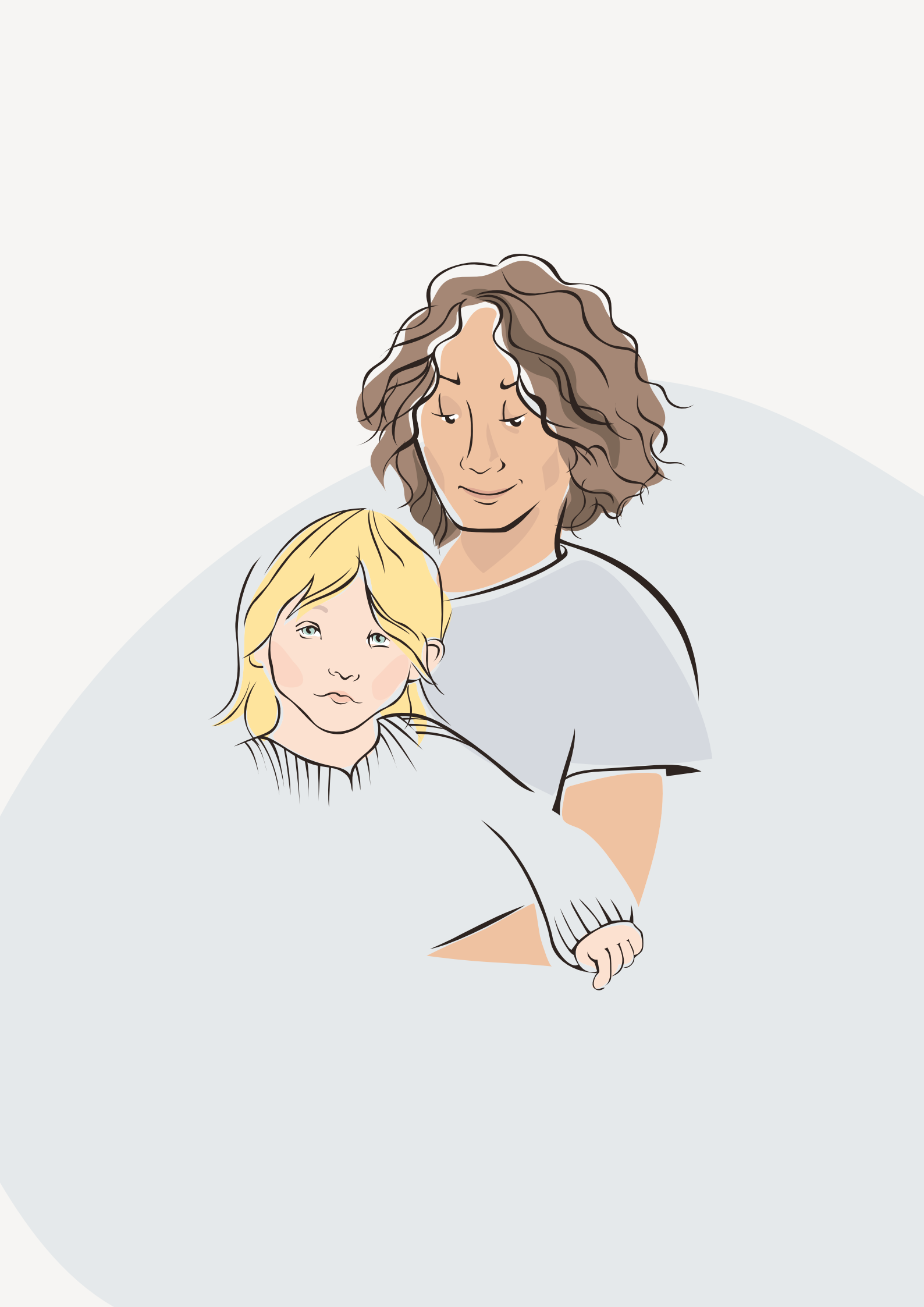

D.4 Överklagande

Enligt förvaltningslagen ska en myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende så snart som möjligt underrätta den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet, om det inte är uppenbart obehövligt. Om beslutet kan överklagas eller omprövas ska information om hur det ska gå till kommuniceras till barnet eller vårdnadshavare/annan ställföreträdare.¹²⁷ Det kan även vara möjligt att överklaga beslutet utifrån kommunallagen, se avsnitt 2.3 ovan.

Den som informerar barnet har även ett ansvar för att säkerställa att barnet har förstått informationen om både processen och innebörden av att överklaga eller ompröva ett beslut.

Not. 127 33 § förvaltningslagen (2017:900).

Avslutande reflektioner

Detta stödmaterial har tagits fram för att synliggöra vad som kan ingå i en fördjupad bedömning av barnets bästa. Det är först när vi förstår de olika stegen i en barnkonsekvensanalys som vi kan anpassa och integrera barnrättsperspektivet i verksamhetens beslutsprocess på ett sätt som säkerställer kontinuitet och ansvarstagande. Syftet med stödmaterialet har inte varit att styra utan att vägleda och inspirera verksamheter att se över sina existerande arbetsprocesser för bedömningar av barnets bästa.

Ytterst handlar det om styrning och ledning; att i en kommun/region finna en fungerande struktur så att barnrättsperspektivet relateras till verksamhetens uppdrag och processer för att på sikt bli en naturlig del av ordinarie arbete. Varje verksamhet behöver därför definiera vilka beslutsfrågor som ska ha en fördjupad bedömning av barnets bästa och säkerställa att sådan utredning genomförs och utgör ett tillräckligt underlag vid själva beslutsfattandet.

Personal behöver kompetens och tid för att inhämta relevant kunskap, inklusive barnens åsikter, som ett led i att komma fram till vad som är barnets bästa. Eftersom det inte finns något facit för vad barnets bästa är, bygger verksamhetsansvaret på fungerande arbetsmetoder för vad som ska ingå i en bedömning av barnets bästa i motsats till ett standardiserat förfarande som utgår från en redan fastställd definition av vad som anses vara barnets bästa. En sammanvägd bedömning av vad som i den aktuella utredningen kan vara barnets bästa ska sedan vägas mot andra relevanta perspektiv, såsom andra rättighetsbärare, verksamhetsperspektiv, resurser, ekonomi samt styrdokument. Verksamheter behöver därför bygga upp kompetens och anpassa sina beslutsprocesser så att det i realiteten är genomförbart att inhämta barns åsikter och andra relevanta underlag för bedömningen av barnets bästa.

Det är vår förhoppning att detta stödmaterial kan bidra till att tydliggöra och öka kunskapen om vad fördjupade bedömningar av barnets bästa kan innebära. En förutsättning för allt hållbart barnrättsarbete är ett förhållningssätt som utgår från varje barn som rättighetsbärare och verksamhetens ansvar att inte fatta ett beslut som rör barn utan att först ha bedömt och vägt barnets bästa i relation till andra relevanta perspektiv.

Marie Lundin Karphammar
Handläggare/barnrättsjurist
SKR

Susann Swärd
Människorätts- och barnrättsstrateg
Region Kronoberg

Bilaga 1

Checklista för fördjupad bedömning av barnets bästa

Förberedande ställningstagande

- › Vad är frågan?
- › Anledning till barnkonsekvensanalysen?
- › Vem har beslutat att barnkonsekvensanalysen ska inledas?
- › Bakgrund och nulägesbeskrivning?
- › Vem ska genomföra barnkonsekvensanalysen?
- › Vilka tidsramar finns det att förhålla sig till?
- › Vem ska besluta i frågan?
- › Vilka behöver informeras om att en bedömning av barnets bästa görs?

Inledning och förberedelser

- › Vilket/vilka barn berörs?
- › Finns det risk att barnet/grupper av barn inte får sina rättigheter tillgodosedda i frågan?
- › Vilken information behöver barnet/barnen få inför sin delaktighet?
- › Vad ska barnet/barnen ha åsikter om?
- › Vilka barn ska bidra med sina åsikter?
- › Hur och när ska barnets/barnens åsikter inhämtas?
- › Krävs det samtycke kring barns delaktighet?
- › Hur ska återkopplingen till berörda barn ske?
- › Vilka aktörer behöver involveras för samverkan?

Inhämtning av information

- › Vilka artiklar i barnkonventionen är tillämpliga?
- › Vilken lagstiftning är aktuell?
- › Vilka andra styrdokument finns på nationell eller kommunal/ regional nivå?
- › Vilken aktuell forskning, evidens, statistik, praxis och verksamhetserfarenhet är relevant?
- › Finns andra intressen än barnets intressen att beakta?
- › Inhämta och sammanställ barnets/barnens åsikter
- › Beakta barnets/barnens ålder och mognad
- › Inhämta och sammanställ åsikter från vårdnadshavarna/ företrädare/ställföreträdare
- › Inhämta och sammanställ åsikter från andra aktörer
- › Behöver vi samverka med andra aktörer?

Analys och bedömning

- › Vilka är barnets rättigheter i frågan?
- › Vad innebär relevant lagstiftning, myndighetsföreskrifter och barnkonventionen i relation till varandra?
- › Tillgodoser förslaget barnets rättigheter enligt barnkonventionen?
- › Vilken insamlad information är relevant i frågan?
- › Finns det mer än ett handlingsalternativ?
- › Hur påverkar mognadsbedömningen analysen av barnets/ barnens åsikter?
- › Analysera barnets/barnens åsikter
- › Analysera och bedöm vad som är barnets bästa
- › Vilka positiva och negativa konsekvenser medför förslagen?
- › Finns det möjliga intressekonflikter?
- › Vad är bästa möjliga lösning?
- › Behövs kompensatoriska åtgärder?
- › Behöver olika aktörer samverka?

Förslag till beslut

- › Vad är barnets bästa för barnet/barnen som berörs av beslutet?
- › Vilka positiva och/eller negativa konsekvenser av förslaget till beslut finns?
- › Finns det intressekonflikter?
- › Vad väger tyngst – barnets bästa eller andra intressen?
Motivera om barnets bästa inte väger tyngst.
- › Hur har barnets/barnens åsikter beaktats i förslaget till beslut?
- › Är det relevant att överväga kompenserande åtgärder?
- › Sammanfatta förslaget till beslut
- › Har barnets/vårdnadshavare/ställföreträdare fått se allt material som tillförts ärendet innan beslut fattas?
- › Går beslutet att överklaga?
- › Hur, när och av vem ska återkoppling till barnet/barnet och andra aktörer ske?
- › Hur, när och av vem ska beslutet följas upp om barnets rättigheter har tillgodosetts?

Bilaga 2

Källförteckning och fördjupningsmaterial

Högsta domstolen

Högsta domstolen Ö 1020-20, 2020-10-19.

Högsta domstolen Ö 4545-21, 2021-12-15.

Migrationsöverdomstolen

Migrationsöverdomstolen UM 2944-20, 2020-12-22.

Kammarrätten

Kammarrätten i Stockholm 5626-21, 2022-04-07.

Kammarrätten i Stockholm 5211-21, 22-04-07.

Justitieombudsmannen

JO dnr. 822-2022, 28/6 2022; JO dnr. 9119-2019, 30/6 2020; dnr. 2230-2019, 21/9 2021; dnr. 1598-2020, 17/11 2021; dnr. 2856-2020, 14/1 2022.

Svensk offentlig utredning

SOU 2020:63, Barnkonventionen och svensk rätt.

SOU 2016:19, Barnkonventionen blir svensk lag.

Ds 2019:23 Vägledning vid tolkning och tillämnning av FN:s konvention om barnets rättigheter, Regeringskansliet.

Propositioner

Prop. 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 2009/201:32, Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.

Allmänna kommentarer från FN:S barnrättskommitté

FN:s barnrättskommitté, Allmän kommentar nr. 24, 2019, Om barnets rättigheter i rättssystemet.

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 14, 2014, Om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa.

FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12, 2009, Om barnets rätt att bli hörd.

Fördjupningsmaterial

Barnkonsekvensanalyser genomförs på olika sätt i olika verksamheter och det kan vara bra att ta del av andras exempel för att hämta inspiration när man utvecklar barnkonsekvensanalyser och bedömningar av barnets bästa inom den egna verksamheten. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR): <https://skr.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamlikhet/barnetsrattigheter/barnkonsekvensanalys.878.html>.

Övriga källor och fördjupningsmaterial

Barnombudsmannen <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer/>.

Barnombudsmannen, Prövning av barnets bästa
– ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner, 2018.

Eekelaar John, The Interest of the Child and the child's Wishes, 2017

Maskrosbarn, Barnrättsboxen, <https://maskrosbarn.org/om-oss/rapporter-och-projekt/barnrattsboxen/>.

Singer Anna, Barns rätt, Iustus Förlag, AB, 2017.

Singer Anna, Barnets bästa, Norstedts juridik, 2019.

SKR, Dialogguiden, <https://dialogguiden.se/>.

SKR, Lärande exempel att arbeta barnrättsbaserat inom familjerätten, <https://skr.se/skr/tjanster/larandeexempel/allalarandeexempel/attarbetabarnrattsbaseratinomfamiljeratten.60968.html>.

SKR, Prisma, <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamlikhet/stodforsamordning/prisma.52131.html>.

SKR, Åtgärder konsekvensbeskrivning, <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/styrningledning/organiserastyraleda/planeringuppfoljningstodmaterial/atgarderkonsekvensbeskrivning.24380.html>.

SKR, Dialogguiden – exempel och metoder för dialog, <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/medborgardialogsamverkan/medborgardialog/exempelmetoderdialogguiden.667.html>.

SKR, Prövning av barnets bästa – Ett verktyg för styrning och ledning, 2018, <https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/provningavbarnetsbasta.65398.html>.

Socialstyrelsen, Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten, 2021.

Socialstyrelsen, Att samtala med barn – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården, 2018.

Socialstyrelsen, Bedöma barns mognad för delaktighet – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården, 2015.

UNICEF, Handbok för barns delaktighet och inflytande, 2021.

UNICEF, Handbok för socialsekreterare – Om barnrättsperspektivet från förhandsbedömning till avslutad utredning, 2019.

För mer information om bedömning av barnets bästa

Barnombudsmannen: <https://www.barnombudsmannen.se/stod-och-verktyg/beaktande-av-barnets-basta/>.

Boverket: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/barnkonventionen/>.

Länsstyrelserna: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2b1344c417a75f02ce042ab3/1632139682563/Kunskaps-%20och%20metodst%C3%B6d%20f%C3%B6r%20pr%C3%B6vning%20av%20barnets%20b%C3%A4sta.pdf>.

Myndigheten för Ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF): <https://www.mucl.se/uppdrag/barnkonventionen>.

Myndigheten för delaktighet (MFD): <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/rapport/barnratt-i-praktiken---barnkonventionens-praktiska-tillampning-i-myndigheten-for-delaktighet/>.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFOF): <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/nationell-strategi-for-ett-starkt-foraldraskapsstod/tre-perspektiv/barnets-rattigheter.html>.

Skolverket: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/vardegrund-och-arbetsmiljo/stark-elevs-inflytande?fbclid=IwAR2ATGoKJGx0-Gt8o7-jnEyhZaSQUIkk197P70nHQv9T4MK-P2ISDo6tXWPw>.

Socialstyrelsen: <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barnets-rattigheter-och-barnkonventionen>.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR): <https://skr.se/demokratiledning-styrning/manskligarattigheterjamlikhet/barnetsrattigheter/barnkonsekvensanalys.878.html>.

UNICEF: <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/unicefs-handbok-for-barns-delaktighet-och-inflytande>.

Barnkonsekvensanalys

Stödmaterial till fördjupad bedömning av barnets bästa

Enligt barnkonventionen ska bedömningar av barnets bästa utifrån artikel 3 genomföras vid beslut som rör barn. Samhällsaktörer har kommit olika långt i arbetet med att lyfta fram vilka olika faktorer som kan behöva identifieras och synliggöras i en barnkonsekvensanalys.

I många frågor är det tillräckligt med en enklare bedömning av vad som är barnets bästa. Andra frågor är mer komplexa och kräver en fördjupad bedömning. I sådana situationer behöver vi undersöka och pröva konsekvenser för det enskilda barnet eller gruppen barnen. Beslutsfattare behöver tillräckligt med underlag för att kunna bedöma vad som är barnets bästa.

Materialet i denna skrift utgår från utredningen Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63), den rättspraxis som hittills har utvecklats och från FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer. Kommuner och regioner kan använda det som inspiration för att stärka det egna arbetet med fördjupade bedömningar av barnets bästa. Materialet är allmänt hållet och behöver anpassas till verksamhetens arbetsmetoder och utifrån hur barnets rättigheter berörs inom det aktuella sakområdet.

ISBN 978-91-8047-154-1

Ladda ner eller beställ på skr.se/publikationer

Post: 118 82 Stockholm | Besök: Hornsgatan 20

Telefon: 08-452 70 00 | skr.se

Sveriges
Kommuner
och Regioner